

STUDIUM NAŠEHO DĚJEPISU.

PODÁVÁ

P. JOSEF SVOBODA,
TOV. JEŽ.

OTISK Z „VLASTI“.

V PRAZE 1890.

TISK A NÁKLAD CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKÁRNY.

(J. ZEMAN A SPOL.).

Cena 30 kr.

STUDIUM NAŠEHO DĚJEPISU

PODÁVÁ

P. JOSEF SVOBODA,
TOV. JEŽ.

OTISK Z „VLÁSTI“.

V PRAZE 1890.

TISK A NÁKLAD CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKÁRNY
(J. ZEMAN A SPOL.).

Netají sobě katolíci potřebu, opřít se liberalismu v dějinách, opřít se se pomlouvám, kterými naši katoličtí mužové zasypáni bývají. Což máme pořádě mlčeti? Mlčení naše dodává jim sinělosti, že pak někteří dějepiscové katoličtí mužně odpověděli, prokázali dobré služby věci katolické. Shledají se dělníci, ať laikové, ať kněží, k další, svorné práci? Budeť to, trvám, nemalá česť před věky budoucími a zásluha před Bohem, nevyhýbat se práci, když začátek udělán!

Co napsal neohrožený bojovník Dr. Lenz¹⁾ o potupách kněžstva za doby Husitů, lze obrátiti na katolické muže vůbec; on dí: „Popisy naskrze černé o zkaženosti kněžstva povšechné mají svůj původ v mužích, kteřížto jsou odpadli od víry otců svých, tuto víru sobě v nenávisť vzali a v nenávisti své všechno tupili a haněli, co ve starodávné církvi shledávali. Prameny takové jsou kalné a proto bychom se marně snažili, odtud pravdy se dopídi.“

Trojí doba se zdá v té příčině nad jiné důležitější, první doba husitská, druhá doba katolické reformace, třetí doba josefinská.

Ve přítomné stati poukážeme na směr, kterým by lze bylo pojednati o době druhé, a to o předsudku trojím, který se proti tehdejším mužům katolickým pořád opakuje: o Liechtensteinských dragonádách, o násilném převádění k víře katolické a o germanisování tehdejší nové šlechty.

I. Liechtensteinské dragonady.

Věc, o kterou se tu jedná, ta jest:

Kníže Karel Liechtenstein byl královským místodržitelem v zemi české od r. 1620—1627., kteréhož roku dne 12. února zemřel. Byla to doba hrozivých bouří politických i náboženských, v cizině i doma strojených, a k opatření země položen jeden pluk vojska do 19 měst královských pro uvarování nové rebellie, kde se nejvíce vzpírali k náboženství katolickému přestoupiti.

¹⁾ Probošt Dr. Lenz ve knize: „Chelčického učení o sedmeře Svátostí“, stránka 5.

Po německé říši a po Čechách se zdvihl křik: že tato vojenská posádka z Čech má odejít, jelikož prý bez kázně si počíná a městům náramné útraty působí. I stalo se tak; posádka byla brzy z měst odvolána.

Že se tak stalo, když Liechtenstein byl českým místodržitelem — ač nikoli na radu jeho — přičítají to jemu a pro větší zvučnost slova mluví o Liechtensteinských dragonádách, přidávajíc k tomu potupné příhany na tehdejší katolíky, jak si prý zpupně počínali, dobře se měli a bohatli.

Proti takovým žalobám sluší na nás katolíky, abychom báдали a zjistili: Jaký byl tehdejší stav věcí v cizích zemích a v Čechách, a proč sem vlastně do Čech vojáci posláni? Kdo na vojsko platil, protestanté či též katolíci? a nebýti tu vojska, zdaž by se vlast naše byla nedostala cizinským nepřátelům?

Ano, když protivníci naši vyčítají, že onen pluk Breunerův lidu ubližoval, nemeškejme otázku obrátiti, a jich se zeptati nebo hned jim pověditi, jak vojsko protestantské, řečené „defensí“, r. 1609. a pak r. 1618—1620. se zachovalo? Tou měrou totiž sužovalo poddaný lid, že sedláci po stech a po tisících povstali a protestantské sbory vojenské stloukli, začínajíc od Budějovic až k Táboru a od Žatce až k Unhošti a ku Praze.²⁾ Sami protestantští stavové na sněmu veřejném nařikali, že důstojníci vojenští „toliko v ležení leží, hodují a panketují, stavové pak berněmi se vydávají.“

Jak si počínala radikální vláda v Praze? Měl ji lid rád? Odpověď dávají protestanté sami, doznávajíc, že veliká strana, „teď při stavech stojící, jen z musení s nimi stojí“, „sprostý lid sobě žádá Ferdinanda.“³⁾ Když oboje vojsko, katolické a protestantské, nad Rakovníkem proti sobě stálo, a prchlivý Matyáš hrabě Thurn radu dával, hlavní bitvu svěsti, že jest naděje na vítězství, a byť i nezvítězili, že snadno ku Praze couvnou; — odpověděl opatrný Anhalt, že v Praze ani lid ani šlechta jich více nechce, že spíše vojsku katolickému brány otevře.⁴⁾

Podobných udalostí mnoho se nachází na svědectví, že lid a šlechta více zanevřeli na vojsko protestantské, než na katolické.

2. Vojsko protestantské bylo ovšem na Bílé Hoře u Prahy poraženo, a náčelníci vzpoury z Čech uprchli, katolíci a konservativci vůbec se radovali, kdežto protivníkům všecka důvěra klesla; ale ani tato sklíčenost, ani katolíků radost dlouho netrvala, protože se brzy poznalo, že protestanté drží posavad nejpevnější hrady a města, jako Plzeň, Orlík, Zvíkov, Třeboň, Jindřichův Hradec, Tábor a Karlstejn; nad to stál markrabě Krňovský s nepřátelským sborem svým ve Slezsku, ohrožuje odtud východní Čechy.⁵⁾ Tudíž nestálý Friedrich falcký, ve Vratislavi meškaje, dnes proklínal Čechy, zítra zas na ně spolehal a k návratu se strožil. Slezskou šlechtu vyzýval, nebáti se, nýbrž setrvati; neb „jediná obava nějakého vzbouření svých vojáků nedala mi v Praze setrvati, ale posavád dosti mocen jsem, všecko zase na sebe

²⁾ Skála, historie česká, díl II. 230., 323., III. 277., 345., IV. 126., 187.

³⁾ Geheime Anhaltinische Canzley, S. 59., 60., 170.

⁴⁾ Pešina, Protelum Martis Moravici.

⁵⁾ Skála, historie česká, díl V., str. 8. — Bílek, konfiskace v Čechách str. 1158.

potáhnouti.“⁶⁾ Jakýsi prorok mu předpovídal, že v osmi nedělích bude opět v Praze,⁷⁾ a Dr. Kamerarius, nejpřednější rada falcký, dokládal stavům slezským, že pomocí Dánů, Švédů, Hollandů, Betlena Gabora a německé Unie dobudou všeho, čeho pozbyli;⁸⁾ — avšak brzy Friedrich pozbyl mysli a s trpkostí rozloučil se s českými pány. Jedna píseň, složená téhož roku a tištěná MDCXX., klade mu v ústa tato slova:

O du verfluchte Böhmische Chron,
itzund musz ich mit Schand davon.
Gott erbarms, du verfluchtes Böhmisches Land,
deinthalben kam ich vmb mein Vaterland.
Eine Fraw Königin zur Hand
Sorg sie sey mir zu Spott und Schand.
O Prag, du magst wohl heissen Plag!
Ade, ade, ich musz darvon,
ade du verfluchte böhmische Cron,
ihr böhmischen Herrn all in gemeyn,
zu Fusz zieh ich die Strasse mein.“⁹⁾

Proti tomu zas vida, že má v zemi české tolik pevné půdy, povýšil Mansfelda za polního maršálka koruny české (Feldmarschal der Cron Böhmens), a tento uměl tak odvážně a rychle jednati, že z Plzně zajížděl, veliké daně vybíraje, daleko široko až k Lokti a Falknovu, a jeho posádka Tábořská až na hodinu k samé Praze dotírala.

Proti takovému nepříteli bylo třeba vojska, i stál tu generál Tilly; katolíci domýšleli se, že nebudou připláceti na vojsko to, jelikož na minulém odboji žádného účastenství neměli a ohromné ztráty utrpěli; ale kníže Liechtenstein jich neosvobodil, nýbrž nařídil v šestrannou rovnost (durchgehendste Gleichheit).¹⁰⁾ Opatrný Tilly vida ohromné obtíže a dlouhé zaneprázdnění, kdyby měl všech hradů a měst z rukou Mansfeldských dobývati, jal se vyjednávat, až silná posádka Plzeňská, obdrževši 150.000 zl. na vyplacení žoldu, z města odešla, načež ostatní posádky buď dobrovolně, buď mocí se vzdaly; Tilly táhl potom za nepřítelem do zemí německých a v Čechách mimo nepatrné posádky nezbylo žádného vojska.

Nové nebezpečství hrozilo od jihovýchodu; neboť Betlen Gabor stál nepřátelsky u Prešpurku a v Nových Zámcích, Friedrichova strana k němu vyslala Pavla Ješína, po němž Betlen na Moravu vzkázal, že smíří-li se s císařem, vyšle na Moravu Turky a Tatary a neodpustí žádnému stavu, ani pohlaví, ani stáří, nýbrž že vše pobije a zpusť. a ty, kteří s císařem drží, hodí psům k podávení.¹¹⁾ — I nevyhrožoval na plano; podalť Friedrichovi zprávu

⁶⁾ Hurter, Ferdinand II. VIII., str. 564.

⁷⁾ Asi prorok Kotter? porovn.: Dr. Goll, Příspěvky k životu A. Komen-
ského; Čas. č. musea, 1874., str. 263

⁸⁾ Hurter tt.; — Gindely, Povstání české, díl III., 312.

⁹⁾ Dittfurth, die historisch politischen Volkslieder des dreiszigjäh. Krieges,
str. 306.

¹⁰⁾ Přípis jeho ze dne 28. března 1621. u D'Elverta: Weitere Beiträge
zur Geschichte der böhm. Laender.

¹¹⁾ Gindely, Povstání, díl III., 290.

o svém řádění na Moravě, že tam jízda jeho „ohněm a mečem všecko vůbec hubí.“¹²⁾ Starý Matyáš hrabě Thurn ve zlobě své podněcoval nepřátely, volal je do Čech, sliboval, tam že bude plenu dosti, „dokud císaře Ferdinanda nezničíme.“¹³⁾ Ovšem se těšili Betlen, Thurn a Krňovský jednou při kvase, že k sv. Martinu (1623.) v Praze si upekou husu a na ní si pochutnají.

Nedivme se, že v Čechách se katolíci obávali, nebo vojska na obranu tu nebylo; Pražané opravovali hradby městské, odhodláni jsouce hájiti sebe, rodiny a náboženství své; — bohužel, nebyli úřadové vespolek svorni, a kníže Liechtenstein míval ostré půtky s vídeňskými úřady.¹⁴⁾ Není tedy pravda, že protestantům nezbyvalo, leč osudné „vaeh victis“; alebrž s takovou smělostí si počínali, že jeden na veřejném kázání v kostele Týnském císaře Ferdinanda II. potupil, že prý jest jako Nero a Diokletian, ale že jej brzy zastihne pokuta Boží; farářem katolickým nikdo býti nechtěl.¹⁵⁾

Dr. Kamerarius, Friedrichův obratný agent, jezdil r. 1621. a bouřil po krajích severoněmeckých, po Hollandě, Dánsku, Anglii, bouřil proti císaři;¹⁶⁾ přední vystěhovalci čeští taktéž chodili po cizích zemích, slibovali a vysoké vojenské úřady k sobě přijímali v Hollandě, u Dánů a Švédů, aby proti císaři táhli: tak Thurn, Bubna, z Hodic, Belvic, Michalovic, Pfefferkorn, Rosengrün, Seekerka, Kinský, Mičan, Kaplíř, Beřkovský¹⁷⁾, všickni za tím účelem, aby Friedricha zase do Čech uvedli. Hollandané a princ z Oranie sami se nabízeli Friedricha neopouštěti; podobně agitoval lantkrabě z Hessen-Kasselu, i uznal Kamerarius k radosti své, že Friedrich má mnoho přátel, a císař mnoho mocných nepřátel. Toho jediného všickni litovali, že „tajná kancelář Anhaltinská“ byla v Praze od katolíkův nalezena, tím veškeré smlouvy a plány odbojnické vyzrazeny, a že tudíž těžko se povede, vinu sváděti na císaře a na katolíky. — V jednom dopise radil Betlen Gabor Friedrichovi, falckraběti, v jednání o mír takové podmínky podati, aby při nastalém nedorozumění ihned mohl k meči sáhnouti a všecku vinu prolité krve na císaře svésti.¹⁸⁾ Když řečený dr. Kamerarius vyjednával s Maximilianem Bavorským, přičítal veškeru vinu povstání českého na Ferdinanda, který prý po smrti Matyášově všemi smírnými prostředky pohrdal;¹⁹⁾ ale Maximilian dobře znal průběh věcí, a když pak neustali proti Ferdinandovi jej naváděti, ano i vyhrožovali jemu, tu se nic neulekl, nýbrž vyjádřil podivení své nad takovými řečmi, kterými všecku vinu zmatků v německé říši povstálých na katolíky svádějí.²⁰⁾

Jelikož se noví spojencové proti císaři zdáli býti odhodláni, uznal dánský král Kristian IV.²¹⁾, uzavřítí spolek s Anglií, se Švédy,

¹²⁾ Gindely tt. a IV. 197.

¹³⁾ Tamtéž, str. 385—387.

¹⁴⁾ Gindely, Povstání, IV. 73., 74.

¹⁵⁾ Nuntius Carafa, Germania restaurata., pag. 176.

¹⁶⁾ Gindely, Povstání IV. 107.

¹⁷⁾ Pelzel, Geschichte der Böhmen, Th. II. S. 755.

¹⁸⁾ U Hurtera díl VIII., str. 369., 370.

¹⁹⁾ tt. str. 449.

²⁰⁾ tt. 190. — Gindely Geschichte des 30jähr. Krieges, I. 194.

²¹⁾ Téhož Kristiana IV. vylíčil lantkrabě Ludwig z Darmstadtu v tento

Hollandany a s knížaty severoněmeckými, a podniknouti boj proti Ferdinandu II. a jeho přátelům; ale stejnou dobou vyslati k Ferdinandovi úlisné poselství s napomenutím k mírnému jednání, kdežto on sám s jinými knížaty v Segebergu (v Holštýně) o nastávající válce se radil. Sám Friedrich Falcký dostavil se do Segebergu; i stalo se usnešení, že budou zbrojiti, jakmile se k tomu udá příležitost.

Nemeškali dlouho udeřiti na Ferdinanda a na katolíky vůbec s heslem: „Man musz die Pfaffen an allen Orten und an allen Seiten angreifen.“²²⁾ Scházeli se spojenci, Friedrich se těšil a veřejně říkal, že se v Čechách shledá s lidem svým,²³⁾ zlopověstný dobrodruh Kristian z Brunšviku, příjímí Halberstaedter, slíbil, že vrazí přes Sasy do Čech, tam že se shledá s Friedrichem, a jeho manželce Alžbětě že v Praze podá její rukavičku, kterou na klobouku připíchnutou nosil.²⁴⁾ Dánský král Kristian, Mansfeld, Halberstadt a Bernard z Weimaru zbrojili úsilovně. Hollandsko a jiné země posílaly peníze: „všichni přívrženci papežovi měli býti vyhubeni, cestu měly požáry a popel znamenati.“²⁵⁾

Když pak v Čechách té doby nebylo žádného vojska, od východu nepřátelsky přicházel Betlen Gabor s Thurnem a s mocným vojskem Sedmihradů, Turků a Tatarů a již se na Moravě usazoval, když od západu se strojili nepřátelé ještě mocnější, a když měli na Čechy zaměřeno a v Čechách samých agitatorové po městech směle vyzývali: tu vypraven pro opatření země jeden pluk vojska pěšího a příslušný počet jízdy. Vrchní komisař, k tomu nařízený, sám o tom ve veřejném listě zprávu podává, řka: „Já Jan Adolf Wolfstirn, Jeho Milosti Císařské nařízený komisař, vědomo činím, že Breunerův regiment do království Českého skrze mne, k tomu nařízeného komisaře císařského, jest přiveden a do devatenácti měst královských položen, k žádnému jinému konci, než k uvarování nové rebellie tam, kde se proti náboženství katolickému obzvláště vzpírali.“²⁶⁾

Tomuto přednímu úkolu, uvarování nové rebellie — všickni katolíci a konservativci vesměs se těšili, druhý úkol, že takovým vojenským ubytováním se urychlí návrat k církvi, mnohým katolíkům se zdál nebezpečný, jak bohdá v článku budoucím uslyšíme.

Sezná-li katolický dějepisec veškeré zápletky cizopanských náčelníků vzhledem k zemi české a jejich srozumění s agitatory domácími: posoudí události naše zcela jinak než ti, kteří takové zápletky neznají neb je umlčují. Při takovém studiu všímejme si věcí, které v Hamburce a v Holandsku se děly. Nápadným zajisté

způsob: „Kristian je člověk nemrava a zjevný cizoložník. Jest bohatý, ale z bohatství svého ničím nepřispěje k věcem luteránským. Má rád válku a sebe pokládá za dobrého vojevůdce, ale není tomu tak, v krátce ho válka omrzí.“ Hurter Bd. IX. 24.

²²⁾ Hurter tt. str. 23.

²³⁾ tt. str. 408.

²⁴⁾ tt. str. 288.

²⁵⁾ Maximilian, kurfiřt Bavorský, v přípisu k císaři 23. května 1623. u Hurtera IX. 280.

²⁶⁾ Datum 25. dubna 1626. v Roudnickém archivu knížete z Lobkovic.

jest císařský rozkaz z té doby, že Hamburk má bdíti nad poběhlými, jakož i rozkaz úřadům českým daný, dobrý pozor míti na vystěhovalce, kteří z ciziny do Čech se vracejí;²⁷⁾ a císařský dvořenín Bedřich de Matta přiváděl místodržiteli v Čechách kn. Liechtensteinovi na vědomost, že emigranté, již v Hamburce dlí, mají rozličné zápletky a korespondence s agitatory, kteří v Čechách meškají.²⁸⁾

Hollandští generalní stavové ze zásady prokazovali se nepřátely každé monarchie vůbec a katolické monarchie Habsburků zvláště. Hned v prvním povstání v Čechách r. 1618. poslali bohatí Hollandané peníze a vojáky,²⁹⁾ pak upláceli dobrodruhy Mansfelda, Halberstadta, Durlacha a zaplatili zbrojení Morice z Hessenska; jeden přední agitator jejich, Aitzema, objížděl bohatá města německé hansy, aby je pohnul k vydatným příspěvkům Kristianovi IV., králi dánskému, až potáhne do pole proti císaři; a jiný vyslanec jejich Haaga v Cařihradě podněcoval Turky k neústupné válce proti Habsburkům.³⁰⁾ Vůbec se vědělo, že Hollandané ve všem mají ruce; katolický generál Tilly je nazýval „studní, ze které veškeré kalné vody plynou“;³¹⁾ zvláště pak měli namířeno na české protestanty, až se i česká taková kolonie tam měla zařídit. — Tím přicházíme k věci velmi důležité, k agitacím, jež se nedobře umlčují. Umlčování sloužilo k tomu, sváděti vinu tehdejších bouří a „Liechtensteinských dragonad“ na katolíky a na katolickou vládu.

3. Samuel Martinus, bývalý luteránský predikant u svatého Haštala v Praze, ušel po bělohorské bitvě — jsa 28 roků stár — do Míšně, z Míšně do Wittenberku, a přihlásiv se k umění lékařskému, odešel do Lipska; a tak bera se po severoněmeckých zemích, dostal se do Hollandska. Tam meškal starý Matyáš hr. Thurn a oblíbiv si jej, přijal ho za svého „latinského kazatele“; taktéž mu svěreno vychování mladých Kaplířů; šel dále na Grenland, Zeeland, do Anglie, kde jako činný přívrženec Friedricha, „krále českého“, měl mnohé jednání při dvoře, až i samým mladým králem Karlem za šlechtice byl povýšen r. 1626. Odtud jel do Francie, neboť se právě jednalo o spolek Anglie, Francie, Dánska atd. na potlačení císaře Ferdinanda a na povýšení Friedricha.

I ve Francii dobře pořídil a byl obdařen mnohou přízní; odtud jel do Ženevy a vrátil se k pánu svému Thurnovi a s ním opět do Hollandska (1627.), kdežto se jednalo o návrhu, aby tam byla zřízena celá kolonie českých protestantů.³²⁾ Když se to nepovedlo, vyslal Thurn Martinia k emigrantům do Sas, kde od r. 1628. duchovní nadvládu nade všemi emigranty uchvacoval a na Komenského a jiné kalvinisty příkře dorážel. Brzy vydal se na nové cesty do krajů německých, ve Wittenberce r. 1629. zařídil tiskárnu, tiskl pamflety netoliko proti katolíkům, ale i proti Komenskému a „Bratrům“ a je tolik urážel, že Komenský a Fabritius s celou kolonií bratrskou ze Sas do Polsky odešli. Tu se rozpředla prudká polemika a na vzájem pověděli agitace, jaké tu Martinus, tam Komenský a jiní byli

²⁷⁾ Státní archiv ve Vídni, 26. října 1624., u Hurtera. IX. 229.

²⁸⁾ Tamtéž.

²⁹⁾ Tt. IX. 327., 328. Skála III. 345.

³⁰⁾ tt. VIII. 225.

³¹⁾ Dr. Weisz, Weltgeschichte, V. 196.

³²⁾ Naučný Slovník; článek Martinus.

prováděli. Bratří vyčetli Martiniovi ony cesty „do Dennemarku, do Frankreihu“; ale Martinus mnohem horší puntování s Friedrichem a se Švédou Bratřím dokázal a doložil: „Puntujte se, radte se, praktikujte kdy, s kým a jak chcete, šplíchejte, škrtejte, hanějte: čím více se vzpouzeti a vztekati budete, tím větší a hlubší jámu ku svému vlastnímu zahubení vykopáte.“³³⁾

Na takovém spolčení nepřátel cizopanských s protestanty českými a hornorakouskými zakládal král dánský Kristian IV. svůj plán v nastávající záhubné válce, již proti císaři a proti katolickým knížatům a národům zdvihnouti hodlal. Dánští agenti přišli do Čech, bouřili lid, líčili mu nesnesitelné útrapy, jakéž pro svaté evangelium snášeti musí; taktéž Friedrich, domnělý král, měl tu své jednatele³⁴⁾

Válečný plán Kristiana, krále dánského a spojenců jeho, byl ten: Kristian Halberstadtský přepadne katolické biskupské země Osnabrück, Monastýr, Kleve, až i Kolin, a tu zaneprázdni a zadrží císařské vojsko pod Tillym; Mansfeld uzavře ústí řeky Labe, obrátí se do Slezska, podá si ruce s odbojníky na Moravě, v Čechách a Horních Rakousích, až se i spojí s Betlenem Gaborem, sám pak král Kristian s hlavním vojem potáhne směrem k Eichsfeldu. Ve smlouvě v Haagu (v Holandsku) dne 19. pros. 1625. uzavřené zavázala se Anglie platiti měsíčně 30.000 liber šterlinků, Holandsko 50.000 zl. Francie dala hned 1.000.000; — Betlen Gabor měl dostati měsíčně 12.000 tolarů a 12.000 německých žoldněřů.³⁵⁾

K tomu měly býti zosnovány vzpoury poddaného lidu od Hareckého pohoří až k Eichsfeldu, v Horních Rakousích a v Čechách. Ve všech těchto zemích zpívány k témuž cíli příhodné písně, jako na př. v Německu:

Frisch auf du fromm teutsch edles Blut,
vertrau bei leib nicht allen,
so wird dein ritterlicher Muth
in aller Welt erschallen.
Lasz dein gut Lob nicht fallen!
Die (Papisten) seynd, welche im Böhmerland
den Majestäts-Brief eben,
in Frankreich, Teutsch- und Engeland,
gut G'setz, Recht und still Leben,
zerreissen wollen darneben.³⁶⁾

V Horních Rakousích zpívali:

wir Bawrn jetz werden Herrn
können wohl sitzen im Schatten,
wölln wol selbst abgeben Praelaten.

³³⁾ Martiniova „Obrana proti Ohlášení“ str. 441. Janssen o takových brošurách, pamfletech, satyrách a p. často jedná. Také Hurter VIII. 366. (Který katolický badatel by prošel tehdejší literaturu českou, německou, holandskou a snad i jiných jazyků, shledal by nové doklady na to spojení mezinárodní revoluce.)

³⁴⁾ Gindely, 30jähr. Krieg, II. 93—98. 104. Hurter X. 98.

³⁵⁾ Dr. Weisz V. 232. Gindely, 30jähr. Krieg, II. 68. Schmiedel Historia Soc. Jesu, III. 678, 704, 705.

³⁶⁾ Tištěna 1626 s ilustracemi, představujícími převrácenou lavici, kněžský bilet v oprátce (!), kněží za převráceným křížem. Znova vydána od Ditfurtha str. 23, 24, 25; čítá 18 slok.

A zase:

Zu lauter Rieme wölln wir ihn schneiden
damit er nur Peyn genueg musz leiden.³⁷⁾

V Čechách s Lomnickým z Budče zpívali:

A protož králi Fridíše,
prosíme, jak můž nejvýše,
vyžeň nepřátely z vlasti,
a nedej jim více krásti. —
A zahanbi ty buřiče,
ať čím dále vždycky více
podle Boha tě chválíme,
tvou důstojnosť velebíme. —
A protož milí Čechové,
stateční, udatní lvové,
buďte věrní, také stálí
při svém pánu, novém králi.³⁸⁾

Stůž zde částka mandátu, který se tenkrát po Čechách roznášel: „Věrným synům buožím, kalicha Páně horlivým milovníkům, že nemohouce toto tyranství od těch katů lidských (= katolických) déleji snášeti, volíme z vnuknutí Božího po Žižkovsku odpírati. Protož všechněch pro Pána Ježíše Krista pravdu a kalich jeho milujících prosíme, i těch, kteříž jsou od nich zavedeni, abyste tu kdež náležeti bude, s meči, s muškety, jízdně i pěšky, prachem se a olovem zaopatříce, ochotně se postavili.“³⁹⁾

Jak bylo umluveno, tak se jednalo. Troje nepřátelské vojsko táhlo od severu, jedno z nich, Mansfeldovo, a po případě i vojsko hlavní mělo namířeno na Čechy, vzpoury lidu vypukly jak na pohorí Harckém, tak v Horních Rakousích (Fadinger) a v Čechách; a zde napřed v krajích německých, ve Friedlandě a Markersdorfu (Markvarticích). Do Horních Rakous vyslal Kristian IV. svého dvorního radu, Jana Skulteta, muže nad jiné chytrého, který ve Francii, Anglii, Holandsku, Benátkách, u Betlena Gabora se byl osvědčil, a nyní do Rakous přišed, roznécoval vzbouřence k setrvání, jelikož prý brzy posila cizopanská přijde.⁴⁰⁾

V severních Čechách vypukla bouře z jara r. 1625. na velikém panství Friedlandském, které druhdy Reederům, nyní pak Waldsteinovi patřilo; neb Křištof Reedern byl jeden ze předních vůdců vzpoury r. 1618. a napotom do ciziny ujel.

Vrátil se roku 1625. asi se 70 jezdcí, vyzval lid k sobě, kteříž pak — veskrz protestanté — u velkém počtu k němu se přidali. a tolik se zmohli, že ani vojsko jim neodolalo, a k vánocům hlavního hradu Friedlandu dobytí chtěli. Na hlavu páně z Reedern byla určena cena 5000 tolarů, ale nedostali ho, ani vzpoury nepotlačili, dokud Waldstein větší síly vojska i několik kusů hrubé střelby proti nim

³⁷⁾ Hurter, X. 88, 90.

³⁸⁾ Skála, V. 147.

³⁹⁾ Sborník historický 1885., str. 309.

⁴⁰⁾ Hurter, X. 98.

nevyslal. Tu Reedern se předními náčelníky ujeli, obecný svedený lid byl rozprášen a potrestán.⁴¹⁾

Povídalo se, že mimo Friedland (v kraji Boleslavském) povstání upraveno po celém kraji Litoměřickém, a ještě nebylo utichlo ve Friedlandě, když vypuklo v Markvarticích, na panství p. Hendrycha z Wartenberka. Ten byl konvertita, ale snaha jeho, lid poddaný k náboženství katolickému přivést, nevedla k žádnému výsledku, majíc nemalou překážku v neoblíbenosti jeho u lidu; stěžovali si, že jim odnímal nejpěknější dobytek atd. Když všechny poskytované lhůty bez účinku vypršely, nedovolil pán o posvícení hudbu, a ten byl počátek vzpoury. Pán chtěl ihned sám i skrze svého kněze v dobrotě vyjednávat, ale jakýsi kramář Christof Theumer a jiných 8 hlavních náčelníků rozbouřili lid proti pánovi a proti manželce jeho, dobyli se do zámku, našli paní a pána, a když paní na kolenou za milost prosila, odpověděli: „Ty víš, jak jsme tě prosívali, abys nám nebrala krav našich a tolarův, tehďáž jsi neměla s námi sliťování; — pryč s tebou.“ Vyvlekli je před zámek a zabili, vrazili rohatiny, kterými byla poslední rána pánovi zasazena, do země, a každý se jich musil rukou dotknouti na svědectví, že zavraždění schvaluje a chce setrvati v započatém díle. Brzy však vystřízlivěli, poznávající nemoudrý svůj skutek; kramář Theumer s 8 náčelníky prchli, pět vražedníků bylo odpraveno, a skoro třicet jinak pokutováno.⁴²⁾

4. Když tedy vzpoury selské v Horních Rakousích tou měrou se rozbouřily, že statky katolických pánův a kláštery zuřivým způsobem vybíjeli a počet svůj na 80.000 mužů dostatečně zorganizovaných udávali, když zde v Čechách podobné bouře se sháněly, a vládě vědomo bylo, že tajní predikanté skoro na 70 statcích a panstvích obcházejí u Berouna, u Příbrami, v Žiželovsi, pak začínají od Brandýsa n. Or., k Rokytnici, Rychnovu, Opocnu, Smiřicům až k Náchodu, tajně i veřejně schůze konají;⁴³⁾ když troje silné vojsko nepřátelské proti císaři táhlo směrem k zemi české, ano, Mansfeld již ve Slezsku stál, a k němu Jan Arnošt z Weimar přirazil a Brandeburk 3000 mužů přidal a tak s vojskem tím nezbedným na Moravu k Uničovu, Lipníku a k Olomouci dorážel: tu se nedivme, že se katoličtí mužové v Čechách báli, žádajíce aspoň jeden pluk vojska po opatření země míti.

Jaroslav Bořita z Martinic v té příčině napsal Zdeňkovi knížeti z Lobkovic tento list:

„Noviny zde všudy odevšad zlé slyšíme o Mansfeldovi a Dene-marském, že se skrze Slezsko k nám sem přibližují, o Gaborovi, že se s Turky a Tatary skrze Moravu na nás strojí, a o sedlácích Hornorakouských, že se ještě nechtějí spokojiti, proto bezpochyby, že se s nimi tak dlouho a tak měkce zachází. Právě zde v Praze mezi kacíři ještě mnoho zrádných a rebelských srdcí ukazuje se býti, kteříž, jakby o nějaké nejmenší impresse Mansfeldské a neštěstí J. M. C. lidu válečného uslyšeli, v těžkosti by také oni zde něco

⁴¹⁾ Svátek, Culturhistorische Bilder aus Böhmen, S. 165.

⁴²⁾ Světozor 1867, str. 25. — Svátek, str. 167.

⁴³⁾ V místodržitel. archivu mnoho listin ze 27. května 1625. až do konce roku 1626.

začítí obmeškali. A protož, abychom nejraději vojákův pro škody prázdní býti chtěli, nemůžeme a nesmíme toho sobě nebezpečnosti vinšovati; než jak předešle, tak i nyní toho zdání a žádosti té jsem, aby zde v Čechách ještě na tyto nebezpečné časy jeden regiment knechtů a 500 jízdních pro opatření země ve všech podezřelých a nebezpečných místech bylo, aspoň k zbránění domácího zlých lidí pozdvižení; měli bychom na nich dosti a více jich také nežádáme. Já se sice nebojím, qui paratus sum in Dei, ecclesiae et domini caesaris regisque mei servitio fidei semper mori; sive martyr, sive confessor sim, semper Dei ero, et esse avide cupio.⁴⁴⁾ Než líto by mi bylo, abychom tak neopatrně a jako z oumysla všickni věrní katoličtí jako na masné krámy vydáni byli a tak mizerně zahynouti měli, an toho potřeba žádná není. Však silně v Pána Buoha doufám, že od jeho svaté božské milosti opuštění nebudeme.“⁴⁵⁾ Dne 29. července 1626.

V největší tísní, kdy proti takovým nepřátelům žádného vlastního vojska nebylo, nabídl se generál Waldstein, že sám vojsko postaví, vojsko statečné a takové, které císaře žádných peněz státi nebude. Vojsko skutečně sebral, a všickni národové věrní znamenité oběti na penězích přinesli; s vojskem hnul se proti Mansfeldovi, jehož u Dessau porazil a vojsko jeho rozprášil (dne 25. dubna 1626.); ligistický generál Tilly zas vytlačil Halberstadta z jedné pevnosti po druhé,⁴⁶⁾ a obdržev 7000 mužů posily od Waldsteina, udeřil na dánského krále Kristiana u Lutteru a porazil ho dne 27. srpna. Kristian sice ustoupil k severu, Mansfeld však sebrav zbytky kde kterého vojska, bral se rychle do Slezska, odkud, jak jsme svrchu pravili, na Moravu až k Olomouci zabíhal a s českými odbojníky spojení vyhledával, až Waldsteinem ze Slezska byv vytlačen, do Uher ustoupil a dne 30. listopadu v Bosně zemřel. Zbytky jeho vojska přivedl starý Thurn do Slezska, kde se zatím znamenitá síla válečného lidu dánského pod zkušenými, udatnými vůdci shledala a jak nadřčený list hr. Martinice svědčí, Čechy ohrožovala.

Pomalů se za nimi vracelo z Uher vojsko Waldsteinovo na Moravě a v Čechách (1626—1627.) přes zimu se rozloživši. Vojsko to katolíkům ničeho neodpouštělo, nýbrž kdekoliv se rozložilo, náramné škody činilo, tak že kníže Karel Liechtenstein, právě ten, o němž je řeč, beztoho churav, do smrti se utrápil (12. února r. 1627.)

Hrabě Vilém Slavata, muž zajisté katolický, vlasti a císaři věrný, v následujícím přípise důležitou zprávu o těch věcech podává:

„Ingens animi moeror, hrozný zármutek duše zadal asi ku zkrácení života jeho příčinu velikou; dvojího vévodství⁴⁷⁾ se viděl zbavena a veškeré statky zde v Čechách — vyjímajíc Kostelec — zpustošeny. Ve své moudrosti věděl, že se taková strast dala předejíti, spraviti, snad i odvrátiti. Jakž jej to nemělo trápit?“

⁴⁴⁾ Kterýž hotov jsem ve věrné službě Boha svého, církve, císaře, krále a pána svého každé chvíle zemřítí; nechť si mne usmrtí, nechť do žaláře zavrou vezdy Hospodinův budu a býti toužebně žádám.

⁴⁵⁾ Archiv Roudnický.

⁴⁶⁾ Halberstadter té době umřel, dne 16. června 1626., v sedmadvacátý výroční den svého narození.

⁴⁷⁾ Bezpochyby Krňova a Opavy.

„Tři setniny pořád leží v Telči (statku Slavatově), i musí se jim na týden mimo všelijakou potravu a proviant dávat 600 zl. v penězích a 390 měr ova, dnes již osmý týden; — již to ubohý lid poddaný není v stavu vydržeti. Já také — mámť to na všech panstvích — jich založiti neb za ně platiti nemohu; již si nevím žádné rady, a musím panství libidini et praedae militum, vojákům na plen a pospas nechat; nikde nevidím pomoci, musím nechat býti. Deus misereatur nostri.“⁴⁸⁾

Po některém čase odvedl Waldstein vojsko do Slezska a nepřitele odtud vytlačil.

Tak zemřel kníže Karel Liechtenstein!

Kdo to byl, jenž po německé říši a v Čechách volal: „soldateska z Čech pryč?“ Kdyby vojsko nebylo bývalo ve příležitý čas pro opatření země povoláno: co by bylo z naší vlasti? — Snad nějaká provincie protestantské Falce neb oběť mezinárodní revoluce! — Nad to nebyl kníže Liechtenstein než místodržitelem civilním, nemaje na řízení vojska žádného vlivu; nejvyššími vojenskými komisaři v Čechách byli Tilly, Breuner a posléze Waldstein.

Tím by bylo odpověděno na obvyklou příhanu o Liechtensteinských dragonádách; pro celkový přehled stopujeme však i vývoj odbojů, jaké po mnohých krajích země byly zosnovány.

Vedle Samuele Martinia, o kterém svrchu jsme slyšeli, chodili po cizích zemích i jiní agenti čeští a na začátku roku 1627. tajně do Čech se vrátili, aby dle návodu dánského krále Kristiana IV. a starého Thurna pobouřili zemi českou podobně, jako země uherské a hornorakouské rozbouřeny byly.⁴⁹⁾ V obecnou známost vešli někteří přední agitatorové: Smil z Michalovic, Jiří Matyáš z Těchenic, Adam z Hodějova, Jan a Zdeněk z Rožmitalu, veskrz mužové věcí válečných znalí a zkušení, a s nimi Matouš Ůlický, bývalý predikant z Čáslavi. Ti všickni a mnozí jiní z té doby nám neznámí byli rození Češi; odešli po Friedrichově porážce (1620.) do ciziny a nyní se vrátili, by dle ujednaného plánu zde pracovali; mimo ně je znám agitator u Kutné Hory, jmenem Michael Frydrych Chrystpejus von der Lenden, na kterého královská komora česká nařídila pozor míti, protože „lid obecný s havíři a všelijakými nádenníky srozumění mají; vůdce jejich prý leytnant Michal Frydrych Chrystpejus von der Lenden se jmenuje.“⁵⁰⁾

První rána padla v Kouřimi o výročním trhu v pondělí po Jménu Panny Marie. Přišloť do města množství lidu, ale neprodávali aniž kupovali, nýbrž po hospodách popíjeli a že něco nastává, směle okazovali. V poledne o 12. hodinách padla na náměstí střelná rána. Bylo to umluvené znamení; vyběhli z hospod a srotili se. Ten, který vystřelil, byl úřadem veden do vězení, tu však řečený lid se hnál za ním, žádaje za okamžité propuštění vinníka. Soudce, jsa několika

⁴⁸⁾ Německý přípis tento chová se ve státním archivu v Mnichově a úřední opis v zemském archivu v Praze. — Podobné stížnosti z Týna nad Vl. v archivu arcib. v Praze ze dne 26. března 1627. Týn patřil arcibiskupovi Harrachovi, jehož vlastní sestru měl Waldstein za manželku.

⁴⁹⁾ Tento král zorganizoval až i sbor paličů (jichž mistrem jakýsi von Dannenberg se stal), kteříž přísahou se zavázali, vesnice a města páliť, děti lidem bráti a je do Dánska zavázeti. Hurter IX. 517.

⁵⁰⁾ Archiv Kutnohorský, 4. září 1627.

žoldnéři obstoupen, dobrými slovy odpovídal, když někdo ze zástupu sekýrou žoldnéři hlavu rozpoltil. Soudce a ostatní strážcové rychle ustoupili, a zástup nejen do šatlavy se dobyl a vězně vysvobodil, nýbrž i radnici stekl. Náčelníci sebrali všecku tam uloženou zbraň, podělili zástup a vztýčili bílý prapor s červeným kalichem. Pak hnali se na děkanství; avšak katolický děkan Šimon Eustachius Kapihorský s kaplany se zachránili útekem, jinak by byla vzpoura bývala jejich krví spečetěna. Jsouce tedy zřízenými náčelníky na sbory rozdělení po domech měšťanů katolických se rozešli, je vydrancovali, světnice a sklepy zotvírali, a kdo co popadl, sobě vzali; dobyli se do sklepů v hospodách a pozdě do noci popíjeli. Na daný povel po půlnoci se zdvihli, a každý sbor pod svým náčelníkem se rozešli po celém Kouřimském kraji, kde vzpoura bez toho připravena byla a rovněž v kraji Hradeckém, Boleslavském a Litoměřickém vypuknouti měla.

Na Konopišti, kteréžto panství druhdy Hodějovským náleželo, ale jsouc jim pro vzpuru zabráno, na hr. Pavla Michnu přešlo, připadli ihned; sám Adam Hodějovský, bývalý vojenský komisař, byl jejich vůdcem. I vydrancovali zámek a zapálili, a chodíce po městech a vesnicích, pálili napořád jsouce rozlíceni, že loni a předloním na Michnovských panstvích byly posvátné missie konány, a lid s nevšední láskou k náboženství katolickému přilnul.⁵¹⁾ Městečko Rataje vydrancovavše zapálili, podobně hrady a města Sternberk, Domašín, Vlašim i jiná městečka vyloupili.⁵²⁾

Stejnou dobou vypukla bouře v Hradecku, Boleslavsku, Litoměřicku, avšak zklamali se náčelníci; neboť lid nechtěl míti žádného účastenství, úřadové učinili potřebná opatření,⁵³⁾ ano v Praze se hlásili studenti, žádali zbraně, i obdrželi je na pomoc k uhájení města.⁵⁴⁾ Jelikož v Čechách vojska nebylo, bylo povoláno z Moravy; bouře tím zanikla. Náčelníci unikli všickni až na oba Rožmitály a Ulického.

Celý plán dánského krále Kristiana IV. byl tedy pro tento rok zmařen; jeho vojsko, řečené Mansfeldské, ze Slezska vytisknuto, vzpoura v Horních Rakousích a v Čechách potlačena; on sám byv poražen u Lutteru, ustoupil až k moři, aby pomocí cizopanských velmožů nové plány a vzpoury osnoval.

Jakož tedy při námitce první o Liechtensteinských dragonádách nemusíme mlčeti, nýbrž jest nám na záhubné zápletky cizopanské a domácí okázati: tak i na druhou námitku o násilném převádění na víru katolickou dobře lze odpověděti a rozdíl činiti mezi jednáním násilným a jednáním moudrým a rázným; kde se kdo přenáhlil a poněkud násilně jednal, nebylo mu to již tenkrát schvalováno, kde si však mužové katoličtí moudře a rázně počínali, v tom zasluhují uznání a slouží nám za dobrý příklad.

⁵¹⁾ Schmiedel III. 572, 573.

⁵²⁾ Svátek, Culturhistorische Bilder aus Böhmen str. 169. Beckovský a jiní vůbec.

⁵³⁾ Archiv Kutnohorský 4. září 1627.

⁵⁴⁾ Schmiedel, hist. Soc. J. III. 822.

II. Rázné jednání katolíků.

Jako nespravedlivá jest stížnost o Liechtensteinských dragonádách, tak nespravedlivá a škodná jest stížnost, že prý vyznavači pod obojí bývali násilím převáděni na víru katolickou. Seznavše ve článku minulém, kterak pravdivé, samostatné studium dějepisu našeho vyvrací s dostatek stížnost prvou, jelikož vojsko v zemi naší ležeti musilo na obhájení proti novému odboji, který z Dánska, z Uher a jiných zemí na Čechy se hnal, aby se po žižkovsku ke katolíkům zachoval, a jelikož kníže Liechtenstein onomu vojsku nevelel, ale proň skoro do smrti se utrápil; seznáme ve studiu dalším, kterak nepravdivá jest stížnost druhá o násilné katolické reformaci. Zdá se pak studium takové nad míru důležité, neboť slovo „násilné obracování“ jest slovo trpké a za dnů našich jakousi nechť proti Církvi katolické budí, katolické muže ohrožuje, že se k ráznému jednání a hájení víry svaté sotva odváží, ač bez rázného jednání nemnoho se porídí.

Rozdílu především činiti třeba mezi jednáním rázným a jednáním násilným; že tehdejší mužové katoličtí rázně smýšleli a mučně jednali, rádi připouštíme, ale že by násilně, jak odpovědníci naši tvrdí, bitím, vyhrožováním, vojskem byli k náboženství, ku zpovědi, k sv. přijímání a k jiným výkonům doháněli, toho ať platné důkazy uvedou protivníci sami. Tu kde professor Dr. Gindely o podobné stížnosti (k r. 1609.) jedná, odpovídá v tato slova: Kdo by tak byl násilně jednal, protestanté nejmenují; na morální nucení věříme, na žaláře však nic nevěříme, dokud se nám určité případy nepovědí; skromnost zajisté nebyla přední vlastností protestantských stavů.“⁵⁵⁾ — Na jiném místě uvádí Dr. Gindely „násilné“ pokusy, kterými prý dle predikanta Jakuba Jacobaei byli k náboženství katolickému přinucováni, že totiž vrchnosti katolické vyhazovaly ubohé protestanty psům k roztrhání, že jim uši a jazyk vyřezaly, v podzemních jamách mučily, že prý Jaroslav z Martinic železnými nástroji dal otvírati ústa a Velebnou Švátost jim vecpal, že šmahem je vyháněly ze dvorův a statků. Na to odpovídá Dr. Gindely těmito slovy: „Se vsí určitostí svědčiti musíme, že každé to slovo jest vymyšleno, že to jest hana, která se nejenom vyznavačů katolické víry, ale charakteru celého národu dotýká. Nic, cokoli jsme našli v pramenech, — a ty jsou do tří čtvrtin protestantské, nic nám takováto fakta nevypravuje.“

Hned potom přináší též p. professor nové stížnosti protestantů, kteréž úředně císaři Rudolfovi podali; shledalť je po celé zemi České a bylo jich osmatřicet. Při jedné uznává Gindely, že to ovšem novota byla, že totiž na opatství v Emausích, od dávna pod obojí, dosazen byl opat katolický, ale ostatní všechny buď bez odpovědi nechává aneb s mistrnou stručností vyvrací: ku př. stížnost XXII. a XXIII.: „od několika roků se nám poroučí, choditi na processí, (a nikdo nešel). Knihtiskaři si mají bráti dovolení u arcibiskupa, (a oni tak nečinili)“. Při jiných stížnostech odpovídá, že katolíci práva svého hájili a hájiti musili.

⁵⁵⁾ Gindely, Geschichte der böhmischen Brüder, Bd. II. S. 426. und 375—388.

Tyto řízné odpovědi profesora Gindely-ho na stížnosti protestantů vešly bohužel v zapomenutí, a stížnosti se opakují podnes. Ve přítomném článku se k nim vraťme a poznávejme napřed princip, na kterém mužové katoličtí své různé a moudré jednání zakládali; pak posuďme stížnost na řečené „násilí“.

Katoličtí mužové věku XVI., kněží i nekněží, sobě netajili, že tu jde o potlačení náboženství katolického v zemi České, tak jako již potlačeno bylo v Sasích, Branibořích, Pomoří, v Dolno-saském kraji, v Dánsku, Holandsku, Švédsku, Anglii, ve Falci, a nyní vši silou že ve spolku Schmalkaldském udeřiti hodlají na zemi Českou, kde beztoho mnohonásobné sekty převahu měly nad stavy katolickými. Nášinci se sektářstva hrozili; věduce a živou věrou věříce, že jediná víra katolická jest víra pravá, mimo niž nelze věčného spasení dojiti; nikdy se nedomnívali, že by víra byla jako víra. O takovém smýšlení svém svědectví dal mladý muž, Vilém Slavata, tenkrát asi ve svém pětadvacátém roce, než přistoupil k víře katolické, jsa posud husitou, a napsal: Rozepře jsem míval a slýchal o náboženství, i přemýšloval jsem u sebe, že možné není, aby všecka pravá býti měla, a že není než jedna víra, skrze kterou jeden svého spasení dosáhnouti má. Katolíci mne svými argumenty usvědčili, Boha jsem prosil, neb víra jest dar Boží. Sektáři jsou noví, pořád se mění, jeden každý chtě za moudřejšího držán býti. něco přidá neb ujme. To od Ducha svatého býti nemůže. Není pravda, že jesuité mne svedli, před blahoslavenou Trojicí dokládám, že jen svědomí mne k tomu vede. Kdo může pokoj dobrého svědomí dostati, když se nikdy žádnému řádnému knězi nezpovídal a od něho rozhřešení nevzal? Rodiče miluji, ale slova Kristova se bojím: Kdo sobě více otce svého neb matky své váží, nežli mne, není mne hoden; pročež, otče milostivý, neberte mi to na tu stranu, jako bych Vás zneuctíti chtěl.⁵⁶⁾

Tak soudil mladý Vilém Slavata před svým obrácením, a v tom se s ním srovnávali všickni katolíci, že nemůže býti než jediná víra pravá, skrze kterou člověk svého spasení dosáhnouti má, a dle toho s myslí neohroženou náboženství katolické hájili, sektářství se hrozili, ať se jim pěknými slovy slibovalo, ať pomstou hrozilo.

Angličan Edmund Kampian, přišed do Prahy a zamilovav si Čechy jako druhou vlast, vyzýval přátely své, řka: „Ó, požehnaná země Česká! Jak, ty bys se vzdala svatého Václava, zřekla jeho svaté víry? Což skrze něho nemáš na místě pohanských model svatých Bohu živému zasvěcených, chrámů, v kterých se klaníš Ježíši Kristu, jednorozenému Synu Božímu? — Řekni těm, kteří tě od Církve katolické odvádějí: vraťte mi Václava, vraťte mi Vojtěcha, Prokopa, nebo také Karla, otce vlasti; těm že věříš, jich se dovoláváš, nikoli jakých lehkomyšlných kazitelů, nikoli zlopověstného vojevůdce nebo mrzkého odpadlíka, kterýž byl takové sekty, takový rozkol, toliko neplech, neřestí a temných bludů, celou spoustu zloby nanesl do hradeb tvých!“⁵⁷⁾

Řeč taková zajisté srdnatosti dodávala a tím více platila, že

⁵⁶⁾ Obsírněji se o těchto dopisech Slavatových dočteme v knize: Katolická reformace a mariánská Družina, doba I., str. 76.—79.; — celé pak dopisy jak otce tak syna vytištěny jsou v Časopise katolického duchovenstva r. 1862.

⁵⁷⁾ P. Rejzek, T. J. bl. Edmund Kampian, hlava IX, str. 110.

nadšený řečník sám za nedlouho mučenickou smrt za katolické náboženství podstoupil.

Tím, že nový arcibiskup v Čechách církevní věci spravoval, že duchovenstvo světské a řeholní počtem a kázní se zvelebilo, že katolická studia zřízena (čtvero gymnasium a filosofická a theologická akademie), a že katoličtí muži a jinochové v mariánských Družinách v jeden bojovný šik se seřadili, ano že i katolické matky a dívky nebývalé vroucnosti v náboženství nabyly: stal se takový pokrok v uvědomění katolickém, že od r. 1605. s neohroženou rázností se opřeli veškerým útokům, jakých kalvinismus a revoluce proti Církvi katolické a proti domu Habsburskému podnikla. Netajme se tím a ta budiž snažná prosba ku všem přátelům katolického dějepisu, by tuto dobu si obrali za předmět studií svých, poněvadž převeliké důležitosti do sebe má, a tím snáze to podnikneme, že nám poslouží knihy, výborně sestavené. Hlavně odkazují na dvě:

1. Janssen, Geschichte des deutschen Volkes,
2. Dr. Gindely, Rudolf II. und seine Zeit.

Oba píší tak důkladně, že jim v těchto knihách nikdo značnější chyby vytknouti nedovedl.

Janssen líčí mezinárodní revoluce a kalvinské snahy, zabráti napořád všecko, kde co katolického v biskupstvích a klášterích zůstalo; též, kterak kalvinci podmaňovali si luterány, spojili se s Turky na záhubu domu rakouského a katolické Církve, a při tom všem té chytrosti užili, že všecku vinu na katolíky sváděli.⁵⁸⁾ Při tom odkazuje Janssen na mnohých místech, kterak ona mezinárodní revoluce měla namířeno na Čechy; Žižka jí byl jako vzorem, a snažila se přátelství s náčelníky v Čechách za tepla udržeti,⁵⁹⁾ a celou zemi Českou od domu Habsburského odtrhnouti.⁶⁰⁾

K Janssenovi se výborně hodí řečená kniha profesora Dr. Gindelyho; kdežto Janssen obšírně jedná o podvratných záměrech kalvinismu a revoluce, líčí Gindely poměry téže revoluce k zemi České, a věci, jaké se tu v Čechách od r. 1600—1612. dály, i každý, kdo těmi studiemi se obírá, z té duše se přizná k výroku, jež p. auctor ve předmluvě napověděl a v knize důkladně provedl, řka: „Nač všecku váhu kladu, jest, že se mi snad povedlo, poskytnouti obraz zemí rakouských a jejich poměrů k Německu a k jiným předním říším evropským, obraz, který není upraven dle kombinací libovolných, nýbrž na známosti toho, po čem tehdejší knížata a stavovské korporace bažili. — Známe převelikou důležitost třicetileté války; avšak, kdo tu válku a veškeré záměry její chce správně posouditi: ten suď ji ve vlastním temeni jejím r. 1608—1611., nikoli 1618—1620.“

Boj proti „papežství a katolickému císařství“ byl ukrutný, a pravdy ať netajíme, na veškerém severu boj nešťastný; katolíci na mnoze se báli a kteříž se na obranu své Církve odvážili, jsouce od jiných opuštěni, v žalářích a na popravišti hynuli. Tak v Anglii, ve Švédsku, Dánsku, Prusích, v Polsce, v Německu zabrána starodávná biskupská sídla: Míšeň, Merseburg, Naumburg, Branden-

⁵⁸⁾ Janssenových dějin vyšlo posavad šest dílů; k účelu našemu dostačí díl pátý: Vorbereitung des dreissigjährigen Krieges.

⁵⁹⁾ Janssen, V. 674.

⁶⁰⁾ Ibid. str. 568., 569.

burk, Havelberg, Lebus, Brémy, Minden, Děvín a j., a veškeré téměř kláštery tu odpadlictvím, tu zradou jim propadly: až pak stanuli na hranicích českých, nemyslíce, nežli že „husitská“ země k nim se přidá.⁶¹⁾

Tu pak shledáváme nevyrovnanou zásluhu předních katolických mužů našich, kněží i laiků, že národ náš v míru a pokoji zachovali, klášterů svých a statků církevních kalvinistům nevydali, k pověstnému majestatu ani k malomocnému „narovnání“ nepřistoupili, ano svým právě hrdinským slovem „nepodpíšeme“ veškeren jeho záhubný dosah překazili, žádného vyhrožování a žádné pomsty se nestrachující, jelikož, jak Zdeněk kníže Lobkovic pravil, „proti víře své, bez ublížení svědomí svého, nijakž podepsati“ nemohli.⁶²⁾ — Tu doznal vrchní agitator cizopanské bouře Kristian von Anhalt, že země Česká jako jedna hráz se jim opře, že nechce žádné revoluce.

Ta jest památná doba v dějinách země České, a kdo, jak professor Dr. Gindely praví, třicetiletou válku správně chce posouditi, ten ji poznávej a suď v událostech roku 1609—1611.

Jako Janssen a Gindely vypisují zámysly a snahy cizopanských a domácích odbojníků, tak Slavata a Hurter líčí zevrubně práce a snahy mužů katolických, jak Čechů, tak mimočeských přátel domu Habsburků, jichžto studium nám katolíkům takřka nezbytným se zdá,⁶³⁾ na důkaz, že mužové tito jednali rázně, ale ne násilně.

S toutéž rázností domlouval arcibiskup pražský Jan Lohelius císaři a králi Ferdinandovi II., když mu po vítězství katolíků napsal: „Když Vaší cís. Milosti chvalitebné myšlenky k tomu se nesou, aby po dlouhém a záhubném rozkladu v našem království Českém silná a statečná vláda královská se zařídila: stane-li se tak, bude jméno V. C. Milosti slavno na věky. — Mohu pak V. C. Mti poslušně s pravou a věrnou horlivostí, kterou jsem Bohu a svaté víře zavázán, směle a neohroženě připomenouti, že k zamýšlené velkolepé stavbě náboženství katolického jako za základ poslouží, když V. C. M. k myslí uvede vznešený úřad svůj, kterak jste před Pánem Bohem zavázán, čest Boží a katolické náboženství chrániti, šířiti a za nejdražší klenot pokládati. Na ten účel sluší příklad Vašeho slavného předchůdce Karla IV. před oči postaviti, kterému svaté náboženství tolik na srdci leželo! — Má-li podobně V. C. M. dokonalou vůli, vládu svou k zalíbení Božímu a k rozkvětu katolického náboženství zaříditi, o čemž žádný katolík nepochybuje: nebude žádného prostředku platnějšího, než který sám Bůh V. C. M. podává a do rukou klade, by se teď a budoucně nejednalo jako minule, kde každý opatrnosti vymýšlel — ač to od nepřátel katolického náboženství pocházelo na záhubu pravé víry naší, na záhubu duší; kde se bídácky hovělo, folkovalo, nevšímal, ovšem na potupu Boží a na úkory našeho svatého náboženství liknavě se jednalo.“⁶⁴⁾

Velikých nesnází působili predikanté, po bělohorské bitvě v Čechách pozůstalí. Vědělo se vůbec, že byli znamenitými účastníky

⁶¹⁾ Katolická reformace a mariánská Družina I. 50.

⁶²⁾ Slavata, Paměti r. 1608—1619. díl I., str. 370—371.

⁶³⁾ Slavatovy „Paměti“ vydal Josef Jireček, v Praze 1866.; Hurter své dílo vydal pod názvem: Geschichte Ferdinand II., jedenácte dílů; ke studiu této doby slouží díl VI—IX.

⁶⁴⁾ Arcibiskupa Lohelia troje dobrozdání k císaři. Archiv arcibiskupský.

bouře a že nyní nebude pokoje, ani náboženství katolické že valného pokroku neučiní, dokud oni v zemi budou. Ale s druhé strany se namítalo, že vypovězení německých predikantů urazí kurfirsta saského, věrného posavad přítele našeho, a vypovězení vůbec pobouří obyvatelstvo české a posilní Mannsfelda v Plzni a v jiných krajích vládnoucího.

Váhali tudíž císař a vláda jeho, až biskup Godefridi z Würzburgu je k ráznosti povzbudil, řka: „Když nebezpečnoství hrozí tu i onde, když s jedné strany urážíte Boha, strpíte-li bludy a křivou víru, z druhé strany urazíte lidi, vypovíte-li protestanty: tu zajisté snáze bude, upadnouti v ruce lidí, nežli propadnouti hněvu Boha živého, z Jehož rukou ani my sami ani Vaše Cís. Milost nás nevy-svobodí“. ⁶⁵⁾ Taktéž radil papežský nuntius Carafa, a císař odhodlal se k ráznému zakročení.

Mnozí se domýšleli, že mladý král Ferdinand III. s menší rázností v záležitostech protestantů si bude počínati, ale brzy se jinak přesvědčili, když král poslal svým místodržícím do Prahy přípis a je pokáral, že neprovádějí dané rozkazy o nekatolických predikantech a remigrantech, a tlačil na to, by se to rázně provedlo; téhož dne dopsal i arcibiskupovi pražskému a oznámil, že prý v jediném kraji Litoměřickém na 30 predikantů se zdržuje: „račte přihlížeti,“ dokládá, „jelikož ta věc náboženství se týče, ať se ničeho nepromešká“. ⁶⁶⁾

Když pak otec Ferdinand II. zemřel (15. února 1637.) a syn Ferdinand III. nejen jako král český, ale též jako císař římský vládu nastoupil, uznal kurfirst saský Jan Jiří přimluvití se za souvěrce své augsburgského vyznání, dáváje radu, že nejlepší základ veškeré vlády jest láska a náchylnost lidu poddaného ku své vrchnosti, a mladému císaři, vládu nastupujícímu, toho tím více třeba bude, ana domácí vzpoura a zahraničná válka jako v plamenech stojí; to prý se zmírní, když luteráni, jakože se všickni vzpourou neprohřešili, podobně všickni trestáni nebudou, alebrž těm, kteří věrni setrvali, volnost v náboženství se svolí a kteří se byli vystěhovali, do vlasti se vrátiti smějí, jinak by ze zoufalství snad i k Turkům se přidali. ⁶⁷⁾

Avšak zmýlili se, kteřížto menší ráznosti při mladém císaři očekávali; hned při prvním začátku dokázal, že mu asi víra jako víra nebude, a kurfirstovi v listu odpověděl, který pro jeho důležitost téměř celý zde podáváme:

„Skoro se Nám z přípisu Vaší lásky chce zdáti, že by láska poddaného lidu a odvrácení všech domácích i zahraničních strastí na jediném připuštění augsburgského vyznání se zakládala. Ale těch náboženství je mnoho, a ti, kteří V. L. obtěžují, jsou husité, pikarté, kalvinisté atd., a jsou politicky a církevně tolik spletení, že je sotva rozeznati lze. Jakož tedy V. L. v zemích svých žádnému náboženství veřejné volnosti nedává, tak se o Nás nedomejšlejte, že bychom k vůli několika málo vystěhovalcům, kteří se našemu knížecímu domu mnohokrát zpronevěřili a k válečnému požáru, jenž do dnes zuří, nemalou příčinu zadali, celou ústavu svých království zvrhnouti a nová nebezpečnoství ztropiti měli. Jakože My hodláme podmínky pražského

⁶⁵⁾ Hurter, Ferdinand II. Bd. IX. S. 222. Carafa, Germania restaurata p. 138.

⁶⁶⁾ Obadva přípisy ze dne 24. čce. 1635. v archivu místodržitelském.

⁶⁷⁾ 16. čna, 1637. Archiv místodrž.

míru dodržeti: tak žádné říšské kníže nemá na Nás dotíratí. Reformaci jsme nezačali jako z nějaké pokuty, jak se snad L. V. domýšlí. Ovšem jsme kázali v některých městech sousedy věrné, kteříž v dobu odboje ve pronásledování upadli, k bývalé hodnosti a bývalému stavu navrátiti; byliť jsme k tomu po královské povinnosti Svě zavázáni; a toho Nám nikdo vyčítati nemůže. Tudíž L. V. prosíme, takovým lidem, jenž nebývají leč buřiči ostatních, nevěřiti a navždy je s odpovědí odbyti, že Vám nesluší podle obapolné smlouvy našich zemí do těch věcí se vkládati. Tím sám sebe i Nás takové dotíravosti sprostíte.“⁶⁸⁾ Podobný, ač mnohem ostřejší list poslal Ferdinand III. markraběti braniborskému, který katolického faráře od kostela v Revicích byl vytiskl.⁶⁹⁾

Podobně pokáral vrchnosti na panstvích Náchodě, Opoleč, Novém Městě a Smiřicích, že prý v tamních městech se zdržuje nemálo protestantův, a větší díl úředníků že jsou protestanté. „Déle to trpěti nesmíme; pakli Nás neposlechnete, nemůžeme leč přísných prostředků se chopiti.“⁷⁰⁾

Takové rázné zakročení ve prospěch katolického náboženství stavové zemští nic těžko nenesli, alebrž na vládu sami naléhali. Tak na sněmě r. 1649., když bylo napřed o zemské dani pojednáno, tento artikul o náboženství k vládě podali: „A poněvadž často jmenovaní stavové na milostivé J. M. C. a Kr. vyhledávání tímto svolením opět, co jim nejvíce možno bylo, učinili, i napotom dále při Jeho Milosti ve všech nastalých potřebách s hotovým vynaložením statkův i hrdel svých ve stálé, nezměnitelné věrnosti setrvati chtějí a se zavazují. Protož jsou také té ponížené naděje, a na to se cele ubezpečují, že Jeho M. Císařská a Královská je v nejmilostivější mocné a skutečné ochraně své míti, obzvláště pak nad starožitným, pravým, samospasitelným, svatým, katolickým náboženstvím Římským (jakožto nej přednějším, pevným a hlavním, základním a gruntovním tohoto království privilegio), v kterémž oni stavové dle rozdílných učiněných, upřímných a horlivých kontestací bez proměny živi býti i umříti hotovi jsou, bez ohledu na jakékoli jiné intervencí neb přímluvy dle královské povinnosti své a vykonané přísahy ruku ochrannou držeti ráčí. Actum 2. října r. 1649.“⁷¹⁾

Aby zákony takové nezůstaly jalovým slovem, přihlíželi sněmové roků následujících a v poradu brali, kterak by se svaté katolické náboženství v Čechách rozšířiti a zachovati mohlo. „Jelikož zkušenost učila, že vrchnosti, které svých poddaných s horlivostí reformovaly, z velké části ztratily své poddané, kteříž se na takové grundy táhli, kde s reformací se lavirovalo: pročež se přikazuje, aby v té příčině vyšetřování se stalo a nedbalé vrchnosti pokutu na penězích zaplatily, které peníze se mohou obrátiti na lepší postavení chudobných far.“⁷²⁾

⁶⁸⁾ Dne 10. září 1637. V témže archivu.

⁶⁹⁾ 18. kv. 1649. v témže archivu.

⁷⁰⁾ 30. ledna 1651. Archiv arcib.

⁷¹⁾ Tištěné vydání.

⁷²⁾ Actum dne 28. kv. 1654. Artikul ten zachází rázně do podrobná a chová se v plném znění v archivu místodrž. Obšírnější pojednání je podáno v Časopise katol. duchovenstva r. 1875., str. 417. sl.

Byla-li vláda tak rozhodna, zasloužili jednotliví mužové našeho uznání a slouží nám na pravé potěšení, čteme-li, kterak si vážili pravé Církve a sektářství se hrozili.

Arcibiskup Martin Medek opřel se hned při nastoupení na svůj arcibiskupský úřad (r. 1581.) sektářům, kteří znajíce zmužilou jeho povahu, chtěli jej zastrašiti a proto všelijak jemu vyhrožovali se jali. Medek jim dal odpověď důstojnou řka, „že milerád jest hotov, pro obhájení Církve Boží krev svou procediti“.⁷³⁾

Nástupce jeho Zbyněk Berka z Dubé se odvážil slaviti provincialní synodu, kterou ve dřívějších časech sektáři po každé byli překazili, tvrdíce, že prý mír obyvatelstva v zemi bude porušen, ač sami ustavičné své sjezdy konali; za téhož arcibiskupa povolán ctih. řád kapucínů do Prahy, kteřížto řeholníci statečně proti sektářství bojovali, a lid obecný a šlechtu ve stálosti u víře potvrzovali.

Arcibiskup Karel Lamberg svolával, dokud zdráv byl, přední muže katolické k sobě, vyučoval, srdce dodával; když pak začalo jednání o pověstný Rudolfov majestat a „narovnání“, napsal a stavům katolickým poslal memorial, v němž patrně ukázal, „že artikulové, o které tehdaž spor byl, proti víře katolické jsou a písmem svatým a duchovním právem zapovězeni; pročez že k nim bez dovolení Jeho Svatosti Papežské nijakž od J. Milosti Cís. povoleno, ani od pánův radd k nim raděno býti nemůže. Pakli by od koho něco toho povoleno aneb k tomu raděno bylo, tehdy že s otcovskou výstrahou zjevně protestuje, že každý proto do těžké exkomunikace, duchovním právem vyměřené, upadne.“⁷⁴⁾ Následkem takového jednání arcibiskupa s muži katolickými nebrali v řečených poradách žádného účastenství, leč někteří nemnozí, kteří k arcibiskupovi nechodili.

Onen majestat nebyl náčelníkům protestantů než jako jedna bašta, kterou když dobyli, nic spokojeni nebyli, nýbrž dále a dále, jak prof. Dr. Gindely praví, se dobývali.⁷⁵⁾ Další, a to rozhodný krok se měl státi, když chtěli starodávné katolické fundace a kláštery zabrat, aby protestanté v nich měli stejné právo jako katolíci; ku př. Broumov a Hrobky. Avšak opět stál tu neohrožený arcibiskup Karel Lamberg na svém místě, napomínal Rudolfa II. k vytrvalosti císaře hodné,⁷⁶⁾ prosil císaře za audienci jenom „na půl čtvrt hodinky“, prosil též arciknížete Leopolda, Rudolfova miláčka, aby mu k takové kratičké audienci pomohl,⁷⁷⁾ a když jí neobdržel, poslal ostrý přípis J. M. Císařské,⁷⁸⁾ psal snažné dopisy k papeži do Říma, aby sám Sv. Otec císaře napomenul,⁷⁹⁾ k tajným císařským radům,⁸⁰⁾ až posléze v těch starostech se rozstonal a umřel. — Taková ráznost a činnost muže velmi churavého a jinak sklíčeného zaslужuje zajisté velikého uznání.

⁷³⁾ Archiv arcib. 26. ledna 1582. Dr. Borový, Martin Medek, str. 7.

⁷⁴⁾ Slavata, Paměti, I str. 200. 394.

⁷⁵⁾ Gindely, Rudolf II. Bd. II. S. 5. 6.

⁷⁶⁾ „Kaiserliche Standhaftigkeit und Auktoritaet.“ 18 März 1609. Arch. arcib. Emanata ab ao 1609.

⁷⁷⁾ 11. února 1611. Archiepiscopalia fasc. VII.

⁷⁸⁾ Též 2. února.

⁷⁹⁾ „Non sine luctu nec lacrymis“ 25. Maji 1609. „Emanata“ fol. 456.

⁸⁰⁾ 8. Nov. 18. Nov. 1609. ibid.

O nástupci jeho Bl. Janu Loheliovi není třeba se roze-
pisovati, vždyť on a opat Wolfgang Zelender vůbec známi
jsou, od liberalů nenáviděni, nám vzácní jakožto strážcové, kteří
chytré úskoky nepřátel poznali, jim se opřeli a do hrdinské smrti
své neustoupili.

V tomto tuhém boji proti sektářstvu stálo katolické duchov-
venstvo ku svým statečným biskupům, v rázném přípise císaře a
krále svého žádajíc, aby té záhubné svobody náboženství nepovoloval.
Aby se nám památný přípis ten neumlčel, tuto jej v obšírném vý-
tahu podáváme:

Vaše Cís. Milost' zdělila království České jako zemi katolickou
a přísahala, že vyznavače pod jednou a pod obojí zachová. Nyní pak:

1. O augspurské konfessi V. C. M. nic nepřísahala; veškeré
mutationes in religione (změny v náboženství) nebezpečny veždy bý-
valy. Navržená confessio augustana byla již tolikráte změněna, zfalšo-
vána, ztrhána a oškubána. Jaký to zmatek v lidu nastane, až každý
kollator zavede kazatele podle chuti své?

2. Proč pak se má konsistoř podle Augsburku řídit? Je-li
ve článku třetím navrženo, že žádní exteri (cizinci) nemají v důstoj-
nostech povýšení býti, což nám Augsburk není extera (cizi)? Má-li
u víře svoboda býti, že každý zvolí, co se líbí: což si také magistratus
(vrchnosti) nezvolí, které se líbí?

3. Žádný služebník nerozkazuje pánovi svému, koho má za radu
a služebníka bráti: tedy ani Vaší Cís. Msti nikdo tak poroučeti nemá.

4. Bude to o Čechách divné posouzení; Češi bývají v cizině
v úřadech postaveni, tak byl ku př.: Zbyněk Berka administrátorem
z Řezně: proč ne naopak?

5. Jesuité (snad i jiní duchovní) nemají žádných statků míti.
Ale quo jure (po jakém právě)?

6. Dispensationes papales nemají platnosti míti: ale to je v ří-
zení zemském ustanoveno!

Zdá se, kteří o řečenou svobodu žádají, nedbají o náboženství,
nýbrž o duchovní statky, jež omnibus modis (všeobecným způsobem)
vyhledávají.⁸¹⁾

Neohrožení kněží katoličtí oné doby byli ve všech důstojnostech,
kanovníci, děkanové (biskupští vikářové), faráři, řeholníci, a výtečně
se liší od predikantů husitských a protestantských, kteříž u věcech
víry záviseli na svých světských pánech.⁸²⁾

Za tehdejšího věku se neříkalo, že náboženství není než pro
sprostý lid; tenkrát stáli nej přednější mužové političtí,
taktéž professoři na vysokých školách, věrně ku svému svatému ná-
boženství, konali všecky povinnosti, jež jim ukládalo, hrozili se sek-
tářstva. Nepotřebujeme opakovati, co jsme svrchu o císaři Ferdinan-
dovi II. a jeho nástupci Ferdinandovi III., taktéž o českých stavech
na veřejném sněmu shromážděných pověděli. Několik příkladů nových
tuto uvedeme, novou prosbu přikládajíce, aby se životopisy a mono-
grafie téhož způsobu shledávaly a veřejnosti k nemalému užtku na-
šeho náboženství podávaly, a to nejnak, jak v pravdě se dalo. V tom

⁸¹⁾ Arcib. archiv, recepta ab ao 1735 (sic).

⁸²⁾ Výtečně faráře, děkany, kanovníky a řeholníky oné doby vyčteny shle-
dáme v časopise „Pastýři“ r. 1884., str. 231—234.

záleží pravá objektivnost. Katolíci byli rázní, neohrožení, bojácného smlouvání, povolování, lavírování nenáviděli; jakým právem tedy bych směl nejkrásnější skutky a výroky jejich umlčeti neb omlouvatí, a ostatek vylíčiti, jakoby přece byli povolovali nebo v sektářstvo se smlouvali? — Líčíce rázné muže v celé moudré statečnosti jejich, sami sebe v náboženském uvědomění posilníme, čtenářové pak v rázném charakteru se utvrdí. Rázných charakterů časové naši potřebují. Dějepisem takovým zjednáme národu našemu čest doma i před katolickou cizinou. Husa i Žižku nám v cizině dosti vyčítají, a my sami o nich snad až nazbyt se rozepisujeme; tyranské vyhození z okna královských místodržitelův a počátek třicetileté války nám se přičítá, naši emigranté takové sváry vespolek ztropili, „farysejských pokrytců“, „vražedníků“, „že hanbu činí jménu českému“, si vzájemí vynadali, až i král anglický zapověděl sbírky jejich i almužny.⁸³⁾ Ale o našich mužích statečných, o jejich hrdinském hájení svatého náboženství cizina nemnoho ví, a my sami, bohužel, měli bychom více vědět.

Mám v té příčině skromnou prosbu. Sbírejme material k životopisům tehdejších mužů katolických, sdělujme sobě sbírky ty a případné důležitější podrobnosti v katolických časopisech, až se časem pěkná sbírka shledá, a někdo ji v jeden celek spracuje a vydá.

Ku předním mužům, jichžto by si katolický dějepis měl všímati, náleží Jiří Popel Lobkovic, jehož tragický konec je znám; příčina jeho vězení a smrti známa není. Že byl rozhodným katolíkem, svědčí to, co z jeho života víme, že na svých panstvích katolické kněze uváděl, ve svém Chomutově katolické gymnasium založil a právě s fundací katolické university tamtéž se zanášel, když nemilost císaře Rudolfa II. a dvořenínů jeho jej zastihla, že veřejně a často k sv. Svátostem přistupoval; jest o něm dále známo, že své vlastní knihy špatné neukládal, ale spálil, dokládaje při tom: *ma lo, da m na to s cremare libros, ne ego propter libros damnatos ardeam.*⁸⁴⁾ Známost tehdejšího zlořádu komorníkův a alchymistův při dvoře Rudolfa II.,⁸⁵⁾ odvaha Lobkovicova, že vystoupil proti těmto alchymistům, kteří prý v něm „velikého nepřítele“ měli, an u samého císaře tlačil na vypovězení podvodníka, předního alchymisty Angličana John-a Dee;⁸⁶⁾ tendenční procesy, jaké se při dvoře Rudolfové na muže odporné, ku př. Liechtenšteina, Žerotína uvalovaly a smutným koncem hned z předu hrozily,⁸⁷⁾ a posléz apologie dcerou jeho Evou uveřejněná — podávají příležitosti, pátrati dále po příčině jeho zatknutí a tragické smrti.

O jeho bratranci, proslulém Zdeňkovi knížeti z Lobkovic, bychom zde již nemluvili, jelikož svrchu napověděno jest o statečném odporu jeho proti návalu sektářství, a více ještě podáno jest ve knize „Katolické reformace v Čechách“:⁸⁸⁾ kdyby nebylo třeba, odpověditi na výtku, která se mu činí, totiž, že jsa kancléřem, odpověděl císaři Rudolfovi II., „že císař i bez vůle a vědomí papeže duchovních statků

⁸³⁾ Komenského „Ohlášení“ proti luteránu Martiniovi a Martiniova „Obrana proti ohlášem“. — Katolická reformace a mariánská Družina II. 107. seqq.

⁸⁴⁾ Crugerius, Pulveris sacri, 28. Maji.

⁸⁵⁾ Svátek, Culturhistorische Studien aus Böhmen, S. 54. seqq.

⁸⁶⁾ Březan, Život Viléma z Rožmberka, str. 269. 270.

⁸⁷⁾ Gindely, Rudolf II. Bd. I. S. 177.; Chlumetzky, Karl v. Zierotin, S. 217.

⁸⁸⁾ I. 85. 86. 88. 89. o jiných Lobkovicech též str. 71.

zastaviti, zapsati neb i zaprodati může; neboť všechny duchovní statky náležejí prý vedle Zřízení Zemského králi.“⁸⁹⁾

Výrok ten kancléři Lobkovicovi neprávě se přičítá, neboť:

a) Kancléř nepodává tu úsudku svého vlastního, nýbrž na rozkaz císařův dotčenou otázku nejvyšším úředníkům učinil, a úředníci prý na takové odpovědi se usnesli, jak výslovně dí: „Na milostivé V. C. M. poručení jsou nejvyšším úředníkům zemským ode mne nejv. kancléře věci strany zastavení jistých sum na duchovních statech předneseny, a oni jsou toho poslušného zdání.“⁹⁰⁾

b) Lobkovic tenkrát nebyl než místokancléřem; skutečným kancléřem se stal až po jednom roce a třech měsících.

c) Něco zcela podobného se mu přihodilo později, když na rozkaz císaře a krále svého, jsa nejvyšším kancléřem, předložil stavům propocii na kontribuci k obraně čili defensi stavovské. Sám osobně spolu s různými katolíky p r o t i kontribuci mluvil, ale když nicméně kontribuce povolena byla, „jménem, na místě a k ruce J. M. C. z kontribuce svolené poděkování učinil“, „majíce nad tím, co jest tu tak v duchovních a náboženství se dotýkajících věcech sneseno bylo, velikou žalostí a lítostí.“⁹¹⁾

d) Odpověď, kterou protestantská apologie přináší, sotva jest celá, — pramen svůj necitujíc — spíše se nejvyšší úředníci v uznání svém rozcházeli, jak se jim toho času mnohokrát přihodilo; tak ku př. v archivu místodržitelském uloženy jsou protokoly jejich porad ke dni 4. června 1609., kde nejv. purkrabí, nejvyšší sudí zemský a jiní radí, povolit v něčem, byť na ujmu náboženství se zdálo býti, aby se aspoň hlavní věci zachovaly: proti tomu nejvyšší kancléř (Lobkovic) a jiní uznávají, že laikům nesluší v těch věcech ničeho povolovati, a že jsou proti tomu; podobně ke dni 4. listopadu 1609.: jsou-li kněží podrobeni jurisdikci laikův; někteří nejvyšší úředníci tak uznávali, dovolávajíce se majestatu nedávno uděleného: ale nejvyšší kancléř a purkrabí karlstejnský zase byli proti tomu, jelikož prý kněz stojí k soudu arcibiskupa a konsistoře.

Podobná různost se ukazovala ve všech téměř poradách, náboženství se týkajících, tak 5. března a 15. března — 14. května.

Vedle slavného rodu Lobkoviců jmenovati sluší rod Martiniců; zvláště byli to: Jan Bořita na Smečně, Jaroslav (1552—1582) a jeho pohrobní syn Jaroslav Bořita, a téhož synové Jiří Adam, Max Valentin, Bernard Ignac, Ferdinand.⁹²⁾ Jan Tanner a Jiří Crugerius, jesuité, oba Jaroslavu Bořitovi souvěcí a s ním důvěrně známí, vypravují o slavné audienci, kterouž mladý Jaroslav měl u papeže Klementa VIII., kdežto svatému Otci tři věci slavně přislíbil: 1. že za manželku nevezme než pannu katolickou, 2. že po svém návratu na panstvích sobě poddaných potlačí sektářství, 3. že na sněmích království Českého a v úředních poradách s obzvláštní horlivostí se zastane náboženství katolického. Svatý Otec mu přislíbil, že bude za to obdařen od Boha šťastným potomstvem.⁹³⁾

⁸⁹⁾ Gindely, Povstání, díl I., str. 54.

⁹⁰⁾ Apologie II. stavův království Českého, str. 350—352.

⁹¹⁾ Slavata, Paměti, I. 404.

⁹²⁾ Protestantská větev na Okoří záhy vymřela.

⁹³⁾ Bylť tenkrát Jaroslav Bořita již jen jediný potomek rodu Martiniců. —

Jak slibům svým po návratu do země České dostál, vypravuje s potěšením Vilém hr. Slavata,⁹⁴⁾ kterýž i dokládá pochvalný přípis, od císaře Rudolfa II. jemu zasláný v tato slova: „Urozený, věrný náš milý! Ráčíme toho zprávu míti, žeby toho úmyslu byl poddané tvé vedle vůle urozeného Jiřího Bořity z Martinic a na Smečně, rady naší a nejv. kancléře království Českého, strejce, tolikéž i Jiřího bratra tvého, k náboženství starobylému křesťanskému i katolickému, vypudíc z těchž gruntů tvých všelijaké bludy, přivést. Což my sobě netoliko oblibovati, nýbrž tebe i milostivě napomínati ráčíme, aby v tom takovém chvalitebném a pobožném předsevzetí svém setrval, a nedadouc sobě v tom žádnému překážeti, to vše ke cti a chvále Boží k místu vedl. Jakž jsme pak o tom, aby se i na všech panstvích našich v království tomto tolikéž stalo, jisté poručení důstojnému a urozenému Zbyňkovi Berkovi z Dubé a Lipého, arcibiskupu pražskému, radě naší, věrnému milému učiniti ráčili. Vědouc v tom vůli naší, o tobě pochybovati neráčíme, než že se v tom dáleji jak zachovati věděti budeš.“ — Dán na hradě pražském v pondělí po provodní neděli (15. dubna) r. 1602.⁹⁵⁾

Mladý pán Jar. Martinic (byloť mu teprve 20 let) vší moudrou horlivostí o vypuzení bludův se postaral, ale tak, že svým nepřítelům veřejně dosvědčiti mohl: „že jest p o v l o v n ě s náležitým prostředkem k pravému poznání víry sv. katolické přivedl.“⁹⁶⁾

Kterak týž Martinic spolu se Slavatou žádnému lavírování a smlouvání se sektáři nechtěli, víme dostatečně, i netřeba dalších dokladův uváděti.

Podobně smýšlel proslavený vojevůdce Albrecht Václav Euseb Waldstein za prvních let svého panství, který se takto vyjádřil: „Herezie a zkažené mravy jsou ona morová rána, která čest a službu Dobrotě Božské povinnou vzdává vrahovi pokolení lidského a lid od Boha Stvořitele docela odvrací.“⁹⁷⁾

Jan Kavka, svob. pán ze Říčana, obcházel po čtyřech krajích země České a znal lidu a šlechtě tak moudře vyvracet bludy a předsudky proti katolické církvi, že prý skoro nikdo výmluvnosti jeho neodolal, a potom bez ustání k takovým novým katolíkům kněze posýlal, aby jich u víře utvrdili.⁹⁸⁾

Podobně pánové Zdeněk a Václav Herald, hrabata z Kolovrat, o kterých katolický dějepisec mnohé zajímavé a povzbuzující příklady uvádí.⁹⁹⁾

Vedle duchovenstva a šlechty stáli měšťané v královských městech, tak v Praze samé, kde sousedé katoličtí, jakkoli (1618—1620) radikální vládou ohrožováni a hubeni, přece věrně setrvali,¹⁰⁰⁾ při

Joan. Tanner, Alberti Chanovský, *Vestigium Bohemae piae*, cap. V. pag. 163. — Crugerius ad diem 21. Novb.

⁹⁴⁾ Slavata, Paměti, II. 149. 150.

⁹⁵⁾ Týž I. 150.

⁹⁶⁾ Týž II. 106.

⁹⁷⁾ *Litterae foundationis Coll. Jičínensis*.

⁹⁸⁾ Schmiedel, *Hist. Soc. Jesu*, pars III. pag. 889.

⁹⁹⁾ Schmiedel, *historia Soc. Jesu. Parte III. Exempla*, §. III. *Animarum zelus*.

¹⁰⁰⁾ Pěkně to líčí přípis konšelů starého města Pražského ze dne 9 prosce r. 1620. *Archiv městský, chaos rerum memorabilium* I. 609.

vpádu remigrantův a Sasíkův neohrožené svých katolických chrámů se zastali a r. 1648. hrdinsky za katolickou víru a za vlast svou bojovali.

Důstojno by bylo dějepisce katolického, sebrati památky a vyličití boje, které staroslavné město Plzeň podstoupilo a strasti, kteréž za svatou víru katolickou v hrdinské vytrvalosti snášelo. Když r. 1575. městský písař a učitel „nové náboženství“ zaváděli,¹⁰¹⁾ bránili tomu měšťané, sektáře, kteří se vloudili r. 1578., vypudili,¹⁰²⁾ celou akademii katolickou, která (1582) pro morovou ránu nemohla v Praze trvati, i s konviktem pohostili, povýšení na doktorat a jiné akademické slavnosti s nevídaným účastenstvím oslavili,¹⁰³⁾ od řehole dominikánské pro svou u víře horlivost v „účastenství zásluh“ (in communionem meritorum) přijati byli;¹⁰⁴⁾ když r. 1618. někteří „mladí“ k revoluci se přidávali,¹⁰⁵⁾ ostatní se opřeli a Mansfeldovi do svého konečného přemožení se bránili,¹⁰⁶⁾ začož radikální vláda chtěla, aby město z gruntu sbořeno bylo a na věčnou památku vyvrácené zůstalo a veškeré obyvatelstvo ven ze země vyhnáno bylo,¹⁰⁷⁾ kdyby poslancové ostatních královských měst se tomu byli neopřeli.¹⁰⁸⁾ Za to byla městu nesnesitelná břemena ukládána; žalostnými přípisy se dlužilo, kde mohlo, peníze,¹⁰⁹⁾ a s toutéž pokorou, když věřitelové po bitvě bělohorské na své zaplacení tlačili, prositi jim bylo za delší poshovění.¹¹⁰⁾

Stejný osud hrozil Budějovicům pro neoblomenou věrnost k Církvi katolické, ale ubránily se pomocí statečného, vojska císařského; s toutéž ostražitostí bránily se, by se jim sektářství do města nevloudilo.¹¹¹⁾

Dokud v Jičíně převládala většina husitská, potkávala se víra katolická s ohromnými nesnázemi; ale když se těch několik katolických mužův a jinochů v moudré organizaci spořádalo, a dva mučeníci za víru svatou krev svou v oběť přinesli: tu brzy se katolíci domohli většiny. opřeli se útokům remigrantů, a neminulo ani deset let, již vydán byl od městského magistrátu rozkaz, že se v pátek a jiné dny postní nesmí maso prodávati aniž krom výslovného dovolení vařiti; domluvami pak měšťanů Jičínských poznali měšťané z Mnichova Hradiště a v okolí vůbec vznešenost náboženství katolického.¹¹²⁾

Podobnou ráznost oproti sektářství osvědčili měšťané v jiných městech královských, ne méně těž poddaný lid na panstvích, jakmile pravdu náboženství katolického byl seznal. Sem počítáme na př. viníky na vinohradech kolem Prahy, lid to před nedávnem nížádné

¹⁰¹⁾ Archiv. arcib. 23. kv., 20. čce. — 13. srp. 1575.

¹⁰²⁾ Schmiedel, I. 425. 458.

¹⁰³⁾ Ttéž I. 479. 480. — II. 28.

¹⁰⁴⁾ Rukopis českého musea. — Frind Kirchengeschichte IV. 340.

¹⁰⁵⁾ Bilek, konfiskace. 1188.

¹⁰⁶⁾ Skála, historie č II. 230. a 490.

¹⁰⁷⁾ Gindely. Povstání, I. 404.

¹⁰⁸⁾ Skála, III. 73.

¹⁰⁹⁾ Prosba k urozené p. Kateřině Šreplové, 16. dub. 1620. Original v bibl. univ. pražské.

¹¹⁰⁾ V. Münchner Staatsarch. 26. Mai 1627.; — Saechsisches Staatsarchiv 27. Oct. 1627.

¹¹¹⁾ Pešina Phosphorus, p. 314. 315. a Místodrž. archiv ze dne 7. září 1644

¹¹²⁾ Balbin, historia Collegii Jičínensis. MS v Č. Museum.

vědomosti o náboženství katolickém nemající, ano, v holých před-
sudcích proti němu vyrostlý. Obrátiv se, byl v těchto službách Božích,
ve svátostech a slavnostech všecek blažen, sám vespolek se utvrzoval,
husitských predikantů, svůdných spisů, tajných (neplatných) manželství
netrpěl, zejména od té doby, kdy v morové ráně někteří katoličtí
kněží se za ně obětovali, nemocí tou stíženým sloužili, až sami ja-
kožto oběť křesťanské lásky zemřeli.¹¹³⁾

Noví katolíci na panství Častolovickém a Kosteleckém
při všem vyhrožování a vypalování nepřidali se ku vzpouře okolních
protestantů, nýbrž postavili se jim na odpor a rozprášili je;¹¹⁴⁾ ka-
tolíci v Turnově a v Libuni taktéž se nepřidali k odboji Buriana
Karlovského — neboť odboj a sektářství za jedno se jim zdálo —
nýbrž k vojsku císařskému se přidavše, potlačili vzpouru a zůstali
katolíky.¹¹⁵⁾

Diví se mnozí dějepiscové naši, proč asi národ český nechtěl mít
žádného účastenství ve veliké vzpouře r. 1618—1620., a ve mnohých
vzpourách pořád až do r. 1632. hned tu, hned zas jinde strojených?
Hlavní příčinou asi bylo, že lid z veliké části již byl katolický, a kdo
nebyl, aspoň vášnivých predsudků proti sv. náboženství byl zbaven.

Neváhejme tedy, poznávati více a více r á z n o s ť a m o u d r é,
m u Ź n é jednání předkův svých; ráznosti a mužného jednání jest
za doby naší velmi třeba, a kde jich snáze nabudeme, nežli ze pří-
kladů svých otců?

O stížnosti, že prý násilně vůči protestantům si počínali, po-
jednáme, na základě listin a historických událostí v článku budoucím.

III. Jednání katolíků nebylo násilné.

Jakož upíratí nechceme, nýbrž vyznáváme, že otcové naši, katoličtí
mužové, r á z n ě sobě počínali: tak upíráme, žeby byli užívali ná-
silných prostředků, jako bití a vypovídání z vlasti a z domů vůbec.
Ti, kteří podobné stížnosti proti katolíkům hlásají, měli by toto obvi-
nění prokázati platnými důkazy; ale toho nečiní.

Naříkávajíť obyčejně na patenty a přísné rozkazy, kterými byli
uvědomělí protestanté z vlasti vyháněni, tak že nezůstalo v zemi než
málo osedlých, a města byla zubožena; — starodávná vlastenecká
šlechta ze země vyhnána a cizinská sem povolána; — konfiskacemi
prý více než polovice obyvatelův přišla o majetek; počínáním solda-
tesky obyvatelstvo některých měst v takovou zoufalost hnáno, že až
zbraně se chopilo, ku př. v Manětíně, v Jáchimově, Markvarticích, a na-
potom za to ztrestáno.

O těchto stížnostech pojednáme v tomto článku a především po-

¹¹³⁾ Pamětihodné zprávy o těchto věcech chovají letopisové Družiny sv. Isi-
dora v archivu Jiřího knížete z Lobkovic; mnohé zprávy jsou též ve knize: „Ka-
tolická reformace díl II. hl. XII. Družina na Vinohradech. — Dva pomníky oněch
obětí křesťanské lásky známe, jeden při kostele ve Vršovcích, druhý na Vyšehradě.

¹¹⁴⁾ Schmiedel, III. 883, Pešina, Protelum ad ann. 1628.

¹¹⁵⁾ Bericht des Oberamtmannd Gerard von Taxis an Waldstein, 13. Aug.
1629. Statth. Arch. — Litterae P. Slaninae S. J. ad R. P. Generalem, Balbin
Misc. decas I. lib. 4. P. 1. § 129.

ložíme si otázku: proč asi liberalní spisovatelé tyto stížnosti, — ačkoli žádných platných důkazů pro ně nemají, — bez ustání uvádějí? Nemá li to býti na ohrožení katolických mužů, aby v náboženství rázně nejednali? i na svádění katolických jinochův, aby při studiu dějepisu v náboženskou netečnost je zavedli?

První stížnost.

Nařikajíce na patenty a rozkazy proti protestantům vydané, neuvádějí než některé kusy patentu ze dne 31. července r. 1627., jemuž, že dne 31. čerce památka sv. Ignatia připadá, patent sv. Ignatia, Ignatiuspatent říkají. V témž patentu prý se „všecka vina strastí na kacíře sčítá, proto prý císař žádných kacírů v zemi trpěti nebude. Z toho prý viděti bylo divné v myslích lidských proměny; jiní totiž prý se hned do exilium strojili, jiní aspoň na oko k Církvi katolické přistupovali, jiní prodloužení lhůty si vyprošovali.“¹¹⁶⁾

K pravdivému posouzení stížnosti nestačí, libovolné části z celku vytrhnouti, nýbrž vyličiti, co se tenkrát v Čechách událo, pak podati přehled celého patentu (neb celek tuze obšírný jest), a konečně doložiti i soukromé příkazy neb instrukce, které vláda soukromě dala úřadům o provádění téhož patentu.

Bylať se ve dvou minulých letech (1624—1626.) téměř všecka královská města v Čechách, — vyjímajíc Nové Město v Praze a některá města na hranicích saských — k víře katolické přihlásila tou měrou, že většina osedlých měšťanů dala se v náboženství vyučiti a sv. zpověď a sv. přijímání po katolicku vykonala, a že starosta a magistrát městský byli katolíci, ač si nikdo netajil, že obrácení to nebylo všudy upřímné, nýbrž jen proto se stalo, aby se vojenské posádky zbavili a potvrzení bývalých statkův a práv městských dosáhli.

Tímto celým časem se při šlechtě a při veškerém lidu poddaném žádná úřední reformace neprováděla; co se stalo, nestalo se než reformací soukromou, tím, že ten který šlechtic sám dobrovolně se dal vyučiti a k obrácení svého poddaného lidu missie konati. Největší část šlechty lutheránské a kalvinské zůstala takovou, jak bývala, a chovala na panstvích lutheránské a kalvinské predikanty. Máme seznam kostelů¹¹⁷⁾, při kterých predikanté přísluhovali, o kterých úřadové věděli, a bylo jich asi sto; přidáme-li k nim takové, o kte-

¹¹⁶⁾ Tak „Historia o těžkých protivenstvích Církve české“; vytačena podle Amsterdamského exempláře MDCCLVI str. 244—252.

¹¹⁷⁾ Bez datum, ale jistě z roku 1626—1627. Jsou tam ku př.: Letov, Libořice, Vroutek, Děkov, Podletice, Vilémov, Krásný Dvův, Libědice, Milčeves, Kounov, to vše blíže Žatce, dále v Lovosicích na panství p. Adama z Waldšteina, jehož manželka byla zarytá lutheránka, a od Lovosic začínajíc k severu a východu napořád němečtí predikanté lutheránští až k Mnichovu Hradišti a k jiným velikým panstvím generála Waldšteina, kdežto bylo plno predikantů lutheránských i kalvinských, ač v řečeném seznamu vynechání jsou; odtud dále na panstvích obou Trčků, (starého a mladého), ku př.: Náchod, Dobruška, Opočno, Holohlavy, Čibus, Čeruilov, Újezd, Přepychy, Třebešovice, Rychnov, Trčkov, Roketnice, Č. Třebová, Smiřice. — Při Brandejse, na panství p. Žerotína, nestojí poznamenáno než: „hejno predikantů pikardských.“ V Čechách jihozápadních, jakkoli se zdály katolické býti, nicméně bylo mnoho predikantů; tak na statcích p. Hizrle, — jenž sám byl výborný katolík, ale manželka protestantka, byli predikanté ve Lčovicích, Češtici, dále v Bohumilicích, Hoštici, Záboří, atd.

rých úřadové nevěděli a v seznamu nestojí, snadno druhou i třetí stovku přidáme.

Katolíkům to činilo nemalou starost, jelikož Kristian IV., král dánský, v čele veškerých nepřátel spolu s Halberstadtem a s Mansfeldem zdvihl právě tou dobou ohromnou válku proti císaři a dvojím proudem se tlačil ku hranicím českým, aby se spojil s domácími protestanty, zahnal císaře a učinil českým králem Friedricha falckého.

To znamenalo úplnou záhubu katolického náboženství v Čechách, a co hr. Martinic knížeti Lobkovicovi napsal, všem katolíkům platilo: „paratus sum (semper) in Dei, ecclesiae et domini caesaris regisque mei servitio fidei mori, sive martyr, sive confessor sim, semper Domini ero et esse avide cupio; než líto by mi bylo, abychom tak neopatrně a jako z oumysla všickni věrní katoličtí jako na masné krámy vydáni byli.“ I stěžovali sobě soukromě před císařem a posléze tři z nich, nejvyšší nad reformací komissaři, kardinal Harrach, Martinic a Talmberk úředně, toho si žádajíce, by nejenom ve městech a u lidu poddaného, alebrž i při šlechtě katolická reformace byla předsevzata.

Císař tak učinil, a patentem ze dne 31. čce. šlechtě nařídil, by se dala vyučiti v katolickém náboženství a k němu přistoupila.

V dopise svém praví dotčení tři vrchní komissarové:

„Posavad se v katolické reformaci zanedbali vyšší stavové pánův a rytířův. Oni byli přední strůjcové nedávné rebellie, jim by měla reformace platiti; z toho by vzešla městům a poddanému lidu pohnutka k víře, jelikož obecný lid vodín bývá příkladem velmožů. Když v Rakousích všeobecná reformace byla ohlášena veřejnými patenty, může se v Čechách podobně státi; buď ať poslechnou, buď ať odejdou. Naše reformace zůstane malomocna a skoro směšna, dokud se urozeným pánům vyhýbá a na ubohý sprostý lid doráží. Za to též prosíme, by se VCM. žádnou dvorní intriguou zvrátiti v tom nedala.“¹¹⁸⁾

Přípis ten podal císař bez meškání svým radám k uvážení,¹¹⁹⁾ a sotva minuly dvě neděle, vyšel onen patent ze dne 31. čce. o reformě stavů vyšších v tato slova:

„My Ferdinand II. atd. Všemu světu známo jest, že naše dědičné království České nikdy se v tak dobrém stavu a vzrostu nena-lezalo, jako za našeho slavného předchůdce císaře Karla IV.; a to zvláště proto, že tento mocnář z otcovské péče a lásky, jakou k Vaším otcům a k Vaší milé vlasti choval, moudře předvídal, že rozdílové a nesrovnalosti v náboženství nedopřejí žádného trvalého pokoje, ani upřínné poslušnosti a věrnosti k vrchnosti neb vespolek mezi poddanými. Proto dal On v témž království Českém jisté zákony a řády, také všem duchovním i světským úřadům a radám dozajista přikázal, k tomu každým způsobem přihlížeti a se vši pilností zjednati, aby mimo svaté, katolické, apoštolské, samospasitelné, římské náboženství, (kteréž od nejprvnějších časů, kdy se království z pohanstva ku kře-

¹¹⁸⁾ V archivu c. kr. ministeria vyučování ve Vídni, datum Pragae 14. Julii 1627.

¹¹⁹⁾ Byli to: kníže Lobkovic, hr. Trauttmansdorff, hr. Slavata, hr. Khevenhiller, p. N. a pán z Nosticů.

stanství obrátilo, nepohnutě zde trvalo) žádné jiné víry neb svůdného kacířstva neb sektářstva připouštěno nebylo.“

Potom uvádí vznik husitismu a mnohé bouře za Václava IV. a tak pořád až do Rudolfa a Matyáše, připomíná vítězství, Bohem na Bílé Hoře dané a svůj úmysl, brát se za příkladem Karla IV., jehož otcem vlasti nazývá, a končí rozkazem:

„My pro zachování dobrého svědomí žádného více, tak z nižšího jak ovšem vyššího stavu poddaných svých, v témž království Českém při bludech sektářských a kacířských trpěti nemíníme. A proto témž vyšším stavům lhůtu šesti měsíců, aby se svaté a samospasitelné římské katolické víře naučili, dáváme. Aby pak nebylo nedostatku těch, od nichžby spasitelné dostatečné naučení bráti mohli, zvolili jsme bohabojným nařízením komissare na reformaci, muže z stavu politického i duchovního. Vidělo se tedy za dobré, tímto mandatem o naší otcovské péči všechny ujistiti a napomenouti, aby jedenkaždý, maje své časné i věčné spasení na péči, od dotčených komissarů pilně se vyučovati a k naší vůli se nakloniti nezanedbával. Kterouž naši vůli, jestliby kdo ve lhůtě šestiměsíčné sobě neoblíbil a s námi u víře se nesrovnal, ten ani v království našem zůstávati, ovšem statky svými vládnouti práva míti nebude; nýbrž tomu chceme, aby takoví na nejvyšší zatvrzelí statky své mezi katolíky rozprodali a při dobíhání lhůty z království Českého jinam se odebrali a nikdy (leč katolíci jsouce) navrácením svým se netěšili. — Že pak si ničeho více nepřejeme, než aby ti starodávni a dobří rodové, kteříž od pradávna i za mírné vlády domu rakouského v náboženství katolickém se nacházeli a království České ve svornosti zůstávalo: tudíž otcovsky napomínáme, aby jedenkaždý své vlastní dobro na paměti měl a v svědomí svém to uvážil, by pak jiným způsobem neztratil po spravedlivém trestu a soudu Božím vedle časného i také věčné blaho své, nýbrž aby upustiv od bludů, kterými předkové byli svedeni, a pro které bludy království v nejkrajnější strast bylo uvrženo, k samospasitelnému náboženství se vrátil a s námi se srovnal. Dáno ve Vídni, v sobotu památky sv. Ignatia 1627.“

Když tento patent byl dán a úředně vyhlášen, nastalo rokování o provádění jeho, i rozcházení se tu nejvyšší úřadové, z jedné strany místodržitelství pražské, z druhé strany nejvyšší kancléřství české.

Nejvyšší kancléř český, Zdeněk kníže Lobkovic, přibрав jiné muže duchovního i světského stavu, uradil se a podal návrh svůj o skutečném provádění patentu,¹²⁰⁾ jehož hlavní části jsou:

Radíme, podržeti účel na paměti, jež si VCM. vytknula a který jest: že sobě žádáte poddaného lidu svého blaho a věčné spasení, že nežádáte, aby se vystěhovali, nýbrž k víře katolické se obrátili a v zemi zůstali; neboť emigrantes quasi ad certam gehennam mittuntur, t. j. emigranté jako do jistého pekla se posílají, jdouce na místa, kde žádné příležitosti k obrácení nemají, nýbrž ještě více strpění jsou proti náboženství katolickému, a tudíž, jako dříve se proti vchnosti vzbouřili, tak nyní pikle tropiti budou, zvláště ti z vyšších stavů. Horlivost naše budiž moudra a pořád příjemna.

¹²⁰⁾ Archiv ministerstva vyučování ve Vídni.

Jelikož patent o reformaci již je vydán, aby se teď nezdálo, že se od něho upouští a naopak se stanovuje, máme za to, že zemané buď se mají obrátiti, buď stěhovati. Ale o těch, kteří zemany nejsou, statky v deskách zemských zapsané nedrží, v patentě nestojí nic; ti se tedy pod jistými podmínkami mohou v zemi trpěti a dle toho se může pokynutí dáti krajským úřadům a missionářům.

Dalšího rozdílu činíme mezi remigranty, kteří se druhdy vystěhovali a zas navrátili, a těmi, kteří pořád v zemi byli. O remigrantech není v patentu žádná řeč. Zdá se nám, že by jich měli krajští hejtmané obeslati a vyzvati, by se dali vyučiti v náboženství katolickém a je přijati. Slíbí-li tak, dohlížejme, ať se to provede; nechtějí-li slíbiti, dejte je do arrestu až na další rozhodnutí VCMti.

O nekatolických šlechticích, kteří machinace a pikle ať mezi šlechtou, ať v obecném lidu tropí: takové zatknouti a s dobrým opatřením do Bílé věže v Praze posaditi. Tu ať se na ně žaloba zanesa a dokáže; oni ať se ex vinculis, v poutech vyslechnou, ať se pokuta navrhne a tak všecko k VCMti zašle. Stane-li se, že někdo z pouhé zášti a náruživosti žaloval a žalobu svou neprokázal, ten propadne poenae talionis.

Těm, kteří lhůty ku prodeji statků nedodrží, se může na nových 6 měsíců lhůta prodloužiti, sic jinak by v prodeji veliké ztráty trpěli, ale s pohrůzkou, že se mají tiše chovati. Kdyby potom zas neprodali, může se naříditi dražba, při které by se přátelům dala přednost.

Podloutné cedule z povědní, které buď kněz dal, neb někdo jiný úskokem obdržel, veliký zmatek působí. Učinil-li kněz, nechť ho potresce arcibiskup, byl-li laik, ať jej soud opatří arrestem a vyslechne; načež VCM. pokutu vyměří. Katolík, který se k tomu dal potřebovati, více zhřešil než křivověrec.

Manželé rozdílní. Je-li muž nekatolický, žena katolická, nezbuďte, nežli že se muž stěhovati musí, žena ať jde s ním, nebo zůstane zde. Avšak může VCM. někomu prominouti, jako jest p. Kašpar Žerotín, jenž žádného účastenství ve zpouře neměl, nýbrž vždycky věrným zůstal. — Nekatolické ženy katolických mužů které jsou: těm ať mužové sami domluví. Radilo se sice, že se má takovým ženám pohroziti pokutami, jako že nesmějí děditi ani dědictví odkázati, jmění své do desk zemských vkládati, že nebudou do svěcené země pohřbeny, že při slavnostech budou na nižších místech seděti atd. Ale to jsou pokuty, jež prováděti nelze; ponechme to vše manželům jejich, vždyť jsou šlechticové.

Vdovy. Královští místodržitelé zprávu dávají, že v d o v y zřídka se obrátily, nýbrž z většího dílu prohlásily, raději se stěhovati nežli Vaší Cís. Milosti poslechnouti. Jakkoli se v patentu pohrozilo, že jim, dokud se k náboženství katolickému neobráti, odňata bude správa statkův a vychování dítek: ale rozkazy takové provéstí bude věc těžká, ba nemožná; vždyť jejich lamentace každý se bojí a v takové poručenství nikdo se neuváže.

Že takové vdovy jsou poněkud tvrdošíjny a podmínky neplní: proto ještě nejsou refractariae, odbojny; co se za den nestalo, stane se jindy, Spiritus domini spirat, quo vult et quando vult; Duch Hospodinův vane, kde a kdy chce.

Lid poddaný. Budou-li úředníci věrní katolíci, nebude s p o d d a n ý m l i d e m žádné obtíže; ale takhle nejpřednější vrchnosti nejsou posavad katolické, a tudíž se lid k víře neobrátil. Radili místo-držitelé čeští, že by se mohlo z posádky Pražské zdvihnouti asi 100 mušketýrů a 50 jízdních, a vzdorovitým poddaným posádkou vložit. — Ale my, nejvyšší kancléř a druzí k poradě shromáždění, navrhuje tak: Vaše Cís. Milost se kategorice rozhodla, k reformaci v Čechách již žádné soldatesky nepřibírat, a při tom zůstaňme; na nejvýše, kde by „ad compescendum“, na potlačení vzpoury, potřeba kázala.

Ten jest onen proslulý patent císaře a krále Ferdinanda II. na reformaci š l e c h t y české, a ten jest návrh nejv. kancléře Zdeňka kn. Lobkovice na provedení patentu. Na liberálech jest prokázati, je-li v něm nějaké násilné převádění.

D r u h o u s t í ž n o s t

tehdejší obyvatelé ve městech královských vedli, že prý města jejich zubožena jsou a málo osedlých, kteří z domů svých daně platili; — naši pak liberálové vinu toho těm nesnášlivým katolíkům přičítají.

K takové stížnosti sluší trojí otázku učiniti liberálům samým:

a) Je-li pravda, že královská města byla tolik zubožena a tak málo osedlých? b) Kde chudoba a strasti byly, sluší je přičítati katolíkům? c) Vede se podobný náрек v Čechách jediných, či se to děje podle vzoru z německé říše?

a) Byly tenkrát svízele veliké, ve městech i vesnicích; svědectví toho dávají veškeré listiny, ať katolické, ať protestantské; nicméně opatrní buďme v tom, co se nám za úřední zprávy podává. V archivu Rakovnickém se chovají některé v té příčině důležité listiny. Vyhledávali totiž r. 1642. Rakovníčtí při Křištofovi Libšteinskému z Kolovrat (kraje téhož hejtmanovi), aby pro vojenské obtížnosti počet domů šosovních a počet osedlých, z nichž se daně platily, zmenšil; jelikož prý pro záhuby válečné a schuzelost sotva deset potřebných sousedů lze pokládati za jednoho osedlého. Ale že hejtman tak neučinil, s výčitkou mu to napsali zas: „Jiným pánům obyvatelům, dí, když toliko přes grunty některého soldateska marchirovala, hned bez odkladu počet osedlých jste u m e n š o v a t i ráčili.“¹²¹⁾

Z toho jde, že na úřední „počet osedlých“ s naprostou jistotou spoléhati nelze, podobně na úřední vysvědčení chudoby. Titěž Rakovníčtí měli vojsku prospěti potahem, ale nemohli tolik, co se žádalo, jelikož vojsko — švédské i císařské — mnoho koní jim bylo pobralo. Učinili tudíž omluvení své a doložili: „Z té strany k řece (k Berounce neb k Ohři) a v horách a v místech bezpečných pominulých let ani jediného soldata nespatri, tak že v těch a jiných místech ještě v celosti zůstávajíce dostatek potahů m a j í.“¹²²⁾

Prosbu za udání menšího počtu osedlých nalézáme opět r. 1647. a dovídáme se, že v Litoměřicích bylo mnohem méně osedlých úř e d n ě

¹²¹⁾ Winter, Rakovník za vojny 30leté, v Musejníku 1888., str. 303.

¹²²⁾ Ttěž str. 284.

udáno, a dle toho Litoměřice menší dané platily. Žádají totiž Rakovníčtí oba hejtmany kraje, aby „z předešlého počtu 19 osedlých nyní jich 9 odsvědčili, a tak, jakž město Litoměřice, které troji čtvrernásobně počtem sousedův toto město převyšuje, odsvědčeno jest (kteréžto osvědčení, že při berni složeno jest, vyslaný náš recogniti od berně danou viděl a četl) při desíti osedlých zůstaviti sobě stížiti neráčíte.“¹²³⁾ Když hejtmané žádost takovou „na rozmyšlení nějakém měli“, obrátili se měšťané k podkomořímu měst královských, Oldřichovi ze Skuhrova a k hofrychteru Petru Aulíkovi, načež odsvědčeno jest, že toliko z 9 domů šosovních kontribuci odváděti mohou.“¹²⁴⁾

Výkazy berních úřadů tehdejších nejsou tedy neklamným podkladem dějepisu, a zajímavou toho příčinu podává též Rakovnický archiv, když obecní starší novou stížnost k úřadům podali, a měšťany na dva druhy rozdělili, jedny nemajetné, kteří daně platí, a druhé zámožné, kteří se vyhnouti umějí, řkouce: „Od předních osob radních, kteří z požehnání Božího svých vlastních dědin drahé a násevky nemalé, někteří své vlastní mlýny, pivovary a po třech domech mají, na ně soldatesku ani žakovstvo nevychovávali, proti nám chudým sousedům, kteří mnohdy za 3 neb 4 léta jedné várky své vlastní učiniti nemůžeme, žádných dědin nemáme, toliko řemeslem svým (se živíme) jak v činění várek též i v požívání soldatů nemalá nerovnost a ubližování se děje.“¹²⁵⁾

K těmto stížnostem činí pan prof. Winter poznámku: „Z takových žalob pochopujeme, proč v Praze páni žalostivým nářkům rakovnickým hrubě nevěřivali.“

Když dále čteme, že Švédové poslední dobou oné války, zejména r. 1647. a 1648. po Čechách obcházeli, v Táboře, na Hluboké, v Krumlově, v Děčíně, v Duchcově, a vůbec po městech a hradech kraje litoměřického, žateckého, slanského a boleslavského převeliké poklady sebrali a že z Prahy r. 1648. den co den lodi s nákladem stkvostů a drahých věcí po Vltavě odesýlali:¹²⁶⁾ je nám svědectví, že tu v Čechách a městech a na hradech něco pokladů bylo.

Neostýchejme se, při studium dějepisu přihlížeti k dějinám měst královských; uznejme, že s obecním jménem dosti nesprávně se zacházelo, že rychtářové katoličtí hrubého bezpráví se dopouštěli, podobně jako před nimi syndkové protestantští; uznejme oboje, kdežto dějepiscové liberální vinu rychtářů všemožné vynášejí a o nesprávnostech radikálů skoro jakoby nevěděli. — Není to nic nového; vždyť tenkrát již v německé říši sváděli všecko zlé na papeže a na katolické muže, ať laiky a kněze, a Švédu velebili za svého spasitele. Tak v písni „Ein new Gespraech“ z roku 1631.¹²⁷⁾ líčí se zhoubné spousty krajů německých, papež a kněží prý kazí mír, ale Švéda to napraví:

¹²³⁾ Archiv města Rakovníka, ze dne 25 apr. 1647. Opět 1. srp.

¹²⁴⁾ Tamt. žádost z některého dne měsíce srpna a vyřízení 2. září 1647.

¹²⁵⁾ Srpen 1644. Čas. č. Musea, 1889. str. 105.

¹²⁶⁾ Pelzel, Geschichte v. Böhmen, Th. II. Seite 814.

¹²⁷⁾ Dittfurth, S. 237—241.

Wohin das Auge sich mag wenden
 hat Elend, Hunger Residenz, etc.
 Die Soldateska, hoch und nieder
 ob sie vom Feinde oder Freund,
 verstrickt und presst alsam ein Hyder
 bis auch der letzte Bluttröpf erscheint.
 Und wollt ein Freund auch Frieden stiften, —
 der Pfaffe wird ihn bald vergiften. —
 Mein Herze möcht darob verzagen
 dass so bestellt der baebstisch Thron.

Pak s velikou záští prospěvuje o tom „papežském Babylonu“,
 až posléze přicházejí Švédové a všecko urovnají:

Gustav Adolphus ist sein Namen,
 der edle Leu aus Mitternacht! atd.

Přidejme zde jinou píseň, ve které se naši přítelíčkové těší na
 zemi Českou, zemi dobrou, která má schůdné silnice a čerstvé koně;
 pěšky tam půjdeme, a na koních odtud:

Ein kurzweiliges Beschlusslied.

Wir wollen zusammen in's Böhmerland reiten,
 und die Böhmen tapfer kriegen;
 da woellen wir auch die böhmischen Bauern holen,
 woellen sie auch lustig probieren.
 Das Böhmerland ist gar schön und gross,
 und hat gar gaenge Strassen,
 wann wir zu Fuss in's Böhmerland gehn,
 zu Pferd woellen wir's verlassen.

Třetí stížnost.

Někteří kněží i laikové kleštěmi otvírali ústa protestantům a
 tak jim násilně Velebnou Svátost po katolicku podávali, ku př. Zdeněk
 hr. Kolovrat; kněz Hájek, vikář v Litomyšli, dal si od kněží svého
 vikariatu přísahati, že nebudou podávati než pod jednou.

Odpověď: Obvyklou stížnost na násilné úst otvírání atd. nepo-
 dávají protivníci naši než všeobecně, neudávajíce ani místa, ani jiných
 okolností, za kterých by se to bylo přihodilo. Konečně jsem přece na-
 lezl authentické zprávy, a to se strany katolické, ano od téhož hra-
 běte Zdeňka Kolovrata a průvodce jeho, missionáře Dra. Teub-
 nera. Missionář píše arcibiskupovi pražskému, kardinálu Harrachovi,
 o své missii v Grafensteině:¹²⁸⁾

„Hrozně jsme tu od predikantů rozkřičeni, tak že lid před námi
 utíká. Nalhali o nás, že jsme kleštěmi otvírali ústa k sv. přijímání a

¹²⁸⁾ Panství Grafenstein neb Grabstein patřilo sv. pánům Tschirnhausům,
 tuhým lutheránům, kteří byli s nepřitelem spojeni. Porovn. Bílek, konfiskace str. 68.,
 69. — Přítomný dopis ze dne 16. hr. 1628. a mnohé jiné o téže věci v arcib.
 archivu.

cpali do nich sv. hostii, že prý holemi, železem, pouty, žalářem, smrtí a vyhrožováním k víře katolické nutíme; co však od lživých křivověrců vyhláno jest. Způsobem co nejlaskavějším jsme s každým jednali a v takové dobrotě o pravdě víry je usvědčili a k ní přivedli, že nám, když jsme odcházeli, podobně jako v J a b l o n i a M i m o n i ve vší poníženosti za takový způsob missie děkovali. Nepochybuji, že se asi o mně a o p. hraběti křivé pověsti po Praze roznášejí; račiž se nás obou V. K. M. zastati.“

Podivno, proč právě na Z d e ň k a K o l o v r a t a mají protivníci tolik namířeno a jemu násilnictví vytýkají, kdežto právě on hleděl na dostatečné u víře vyučení, na dobré příklady laikův a kněží, a sám u výkonech svatého náboženství byl vzorem. O jeho moudrých způsobech při missiích katolické reformace rozepisují se letopisové Tovařystva Ježíšova v tento způsob: ¹²⁹⁾

„Když císař Ferdinand II. vydal svůj patent o reformaci (31. čce. r. 1627.), ustanoven jest od JMC. za komissara v kraji litoměřickém a boleslavském Z d e ň ě k hr. K o l o v r a t, a jemu přidán Bohumír rytíř Hirsch, oba horliví katolíci. Po vůli císaře pána a Jeho Eminence kard. Harracha měli jíti dva missionáři z Tov. Ježíšova, i jsou posláni P. Pavel Štěpánek a P. Jan Spanberger. Ke svátku obrácení sv. Pavla (25. ledna 1628.) učiněn začátek, a shledáno za dobré, začít v pohoří na hranicích k Míšni a Lužici, na takových panstvích, kde lid posavad největší protimyslnost byl jevil. Ž á d n é v o j s k o n e b y l o n a p o m o c p ř i b r á n o, ¹³⁰⁾ nýbrž páni komissarové, přišedše na místo, svolali obec, přečetli císařský rozkaz a představili ve jménu císaře a z nařízení arcibiskupa missionáře, kteří tu v pravdách svaté víry budou vyučovati. — Potom se oba pp. komissarové vrátili na své vlastní statky, aby obci na výživu své osoby, čeledi a koní zbytečné útraty nedělali, ohlašující, že by ihned přišli, jakmile by jich missionáři povolali. Taková šetrnost jim nemalé přízně všeho lidu získala.“ A to má býti násilí?

Poslyšme příklad „násilného obrácení“, jaký s jeho manželkou se udál.

Jeho vlastní manželka, roz. K a t e ř i n a z V r t b y, bývala lutheránkou. Po třináct let jí domlouval manžel a domlouvali jiní: ale všechna řeč byla nadarmo. Když pevné město T ř e b o ů císařskému vojsku se bylo podrobilo, učiněn tu byl Zdeněk hr. Kolovrat velitelem posádky. Na Velký Pátek 1622. byli hrabě s hraběnkou na službách Božích v katolickém kostele. Kázání o Umučení Páně, ač nebylo polemické, — tolik dojalo hraběnkou, že ihned manželův svému připověděla, že bude katoličkou. I učinila tak a hned spolu přivedla 30 jiných ženských, jak z čeledi, tak cizích. Přilnuvši nyní celým srdcem k náboženství katolickému, hleděla nahraditi, co byla zameškala. Když dříve poddaný lid říkával: „My se obrátíme, až se obrátí naše pí. hraběnka,“ znala to nová katolička výborně na ně obracet a hojnými almužnami cestu a mysl k tomu upravovala. — Aj, to bylo „násilné obrácení“? ¹³¹⁾

Na jiného, v dějinách katolické reformace důležitého muže po-

¹²⁹⁾ Elogium P. Pauli Stephanides; MS. u sv. Ignatia

¹³⁰⁾ Nulla adhibita fuit vis militaris.

¹³¹⁾ Schmiedel, Historia S. J. III. 335. 1186.

ukázal prof. Gindely ve knize: „České povstání“ díl IV. str. 444., kteréhožto muže si asi dějepis náš brzy všimati bude; jest to Daniel Vojtěch Hájek, děkan v Litomyšli a vikář tamního okresu. Jakkoli byl muž choreho těla — od velikého bití, ač nedosáhl vysokého věku — snad sotva čtyřiceti roků, ač nebyl vrchností světskou ani duchovní podporován: přece dobyl si svou stálostí takové váhy u vlády a u císaře Ferdinanda II., že nastala otázka: buď odejde slovnutný a mocný pán Karel ze Žerotína z panství svého, buď odejde chudobný děkan Hájek z Litomyšle; neboť oba v sousedstvu spolu neobstojí. — A odešel Karel ze Žerotína, Hájek zůstal.

Vytýká se knězi tomuto: že roku 1622. „svolal katolické faráře svého vikariátu a řekl jim, že dekretem papežským není více laikům užívání kalicha dovoleno, a vyzval je, aby odpřísáhli, že zákazu tohoto budou šetřiti.“

Ano, jest pravda, že tak učinil; našim liberálním katolíkům to není po chuti. Avšak to není všecko; vikář Hájek trpěl a činil za víru svatou mnohem více; jeho utrpení a statečné jednání poslouží čtenářům našim za útěchu a za vzor.

Město a panství Litomyšl poddáno bylo pánům z Pernštejna, pánům rozhodně katolickým, a hlásilo se asi od čtyřiceti let k víře katolické. Farářové po celém rozsáhlém panství byli kněží katoličtí, ač upříti nelze, že by tam potají nebyli bývali protestantští predikanté, aspoň sousední panství Brandýs, Landškron, Bystrá a Košumberk hlásila se ku protestantismu.

Jakmile r. 1618. vypukla veliká vzpoura v Praze, vmohli se i tamější protestanté a donucovali návodem radikální vlády katolíky k zapření svaté víry.

Děkanem osady byl mladý kněz, teprve přede dvěma lety vysvěcený, Daniel Vojtěch Hájek. Byl rodem z Litomyšle, gymnasium studoval u jezuitů v Olomouci, filosofii a bohosloví v Praze a vysvěcen jest na kněze r. 1616. Jak se mu vedlo, on sám vypsál, a podle něho budeme vypravovati.¹³²⁾

Všudy vůkol vyvstali protestanté proti katolíkům; nejhůř se vedlo v Litomyšli, kde sebrali 150 žoldnéřů k tomu cíli, aby katolíky buď od víry odvedli, buď zavraždili; kdykoli děkan vyšel z domu, stříleli po něm, házeli kamením, ano i v kostele, když mši svatou sloužil, tak činili. V děkanském kostele uloupili ve zlořečeném kacířstvu svém Velebnou Svátost, rouhali se a nehama po Ní šlapali.

Tak to trvalo od neděle provodní (7. dubna 1619.), devět neděl pořád až do čtvrtého téhodne po sv. Duchu, když v úterý (11. června) svolali všechny protestanty z města i z venkova pod zámínkou jakéhosi pohřbu a přikázali, že všickni mají přijíti ozbrojeni. Vůdcem jim byl učitel Martin Orel se svými kacířskými zpěváky. Mrtvolu zanechavše na hřbitově, vypáčili dvěře děkanského kostela, kde je predikant prudkou, jako ďáblem nadchnutou řečí rozpálil. Ihned některé přítomné katolíky smrtelně ztrýznili, vrazili na děkanství a nad děkanem vynesli ortel smrti. Příčina byla, že prý nechtěl přisluhovati houfným zpovídáním dle jejich obřadu a přijímáním pod obojí.

Svázali jej tedy provazy a řetězy, taktéž ubohou matku jeho, a

¹³²⁾ Martyrium vd. p. Daniele Hájka. Přeložil z latiny a v „Čechu“ podal František Prokůpek dne 26. a 27. března 1869.

vytáhše je oba z děkanství na ulici, zavěsili jemu na krk buben, na který tloukli. Nikdo by nespočítal, jaké křivdy, co ran, plvání, kopání, kamenování a jiného hanebného ukrutenství mu učinili, pokřikující naň: „Kde je tvá Marie? Vzávej ji v mukách, ať ti přijde na pomoc, může-li, ať tě vytrhne z rukou našich!“

Když pak pro smrtelnou mdlobu klesal, zdvihali jej novými ranami a jako vzteklí křičeli: „Uděláme ti větší pleš na hlavě, aby tě čerti v pekle poznali“ — a sekyrou velmi těžce sekli jej do hlavy.

Při tom mu pořád domlouvali, aby z povědi vyzradil. Když pak to žádným způsobem učiniti nechtěl, nýbrž že raději tisíckrát umře, dokládal, tu jej ubohého novým bitím zasypali, do úst mu hnůj a moč cpali. Jedna kacírská žena přinesla svatý kalich, z děkanství ukradený, svým kalem a nečistotou jej naplnila a s mnohým bitím kněze donucovala, by slova konsekrace nad tím pronesl — což ovšem s pomocí Boží neučinil. Když pak to trýznění již devět hodin trvalo, dosmýkali ho na místo popravy, svlékli ze všech šatů do naha, tloukli jak tyransky, tak hanebně, až jej jako mrtvého na místě nechali ležeti. Pak odešli na děkanství a rozebrali chudobný nábytek; na zítřek zašli do Litrbachu a tamního katolického faráře Pankracia Skribe podobným způsobem do smrti utrýznili.

Jakási chudá žena našla děkana Hájka; jak nejlépe mohla, odnesla jej a doma ukryla, domnívaje se, že jest mrtev. On však přišel k sobě a na bezpečné místo se uchýlil, až po půl druhém letě násilná radikální vláda vzala konec, a zahnaní katoličtí mužové, kněží a laikové, vraceli se k domovu.

Katolická vrchnost v Litomyšli se ucházela o svého děkana, ale arcibiskup Jan Lohelius, sám ve vyhnanství meškaje, bránil tomu a žádal, aby vrchnostenský hejtman vyšetřil, bude-li tu děkan jist životem, dostane-li se mu náhrady za odcizené zboží a poškozené zdraví, sic jinak by prý mohly věci poslední horší býti než první. Lidé — doložil arcibiskup — kteří bohaprázdňe ruky své na faráře vložili, nejsou faráře hodni.¹³³⁾

Všecko se uvedlo v pořádek, a sám císař Ferdinand II. poručil měšťanům, dojíti pro svého děkana, na blízku meškajícího, a jej s uctivostí do města a do kostela uvést. Učinili tak, ačkoli mnozí neradi.

Z dosavadního vypravování vidíme patrně, že násilí se stalo, násilí z příčiny náboženství: ale na kom bylo násilí pácháno? Snad na protestantech?

Děkan Hájek od toho bití churavěl po celé živobytí své; nieméně se nedal ohroziti ve své horlivosti o katolickou víru, a maje důstojnost arcibiskupského vikáře, uměl veškeré duchovenstvo k podobné horlivosti povznášeti. Tu pak narazil na predikanty pana Karla ze Žerotína, i povstala z toho pamětihodná půtka od r. 1624—1627.

Než tyto spory vyslechneme, uveďme si na paměť, že to byla doba války, kdy náčelníci protestantů mysli, že katolíky porazí a svého Fridricha falckého do země České uvedou. Agentů takovým směrem pracujících bylo v Čechách dost a dost, nepřítel stál ve Slezsku, plenil na Moravě a dobýval se do Čech. Majíce to před očima, spravedlivě posoudíme věci, kteréž se s děkanem Hájkem a s predikanty Žerotínskými udály; ano, majíce taková nebezpečenství před očima, podíváme

¹³³⁾ Přípis arcibiskupův ze dne 18. září 1621. v archivu arcib.

se ráznosti churavého děkana Hájka; — což kdyby byl ještě jednou padl svým nepřátelům do rukou?

Počátek se stal r. 1624., dvě léta po návratu děkana Hájka na faru a k vikariátnímu úřadu.

Ve měsíci říjnu zavítal komissař ve jménu císaře a arcibiskupa v reformaci nařízený, P. Michael Mansilla ze řehole minoritů do Moravě, vikariátu Litomyšlského, jen asi hodinu vzdálených. Tam se zdržoval predikant, ale za příchodu komissaře odešel. Komissař zavřel kostel, přitiskl svou pečeť a přikázal, by nikomu neotvírali, než pravověrnému knězi a faráři, o něhož se byl již postaral. Za nedlouho však přišel Žerotín, zlámal a strhal úřední pečeti, a nedbaje na žádnou záповěď, uvedl téhož bludařského predikanta slavně do kostela; v neděli (XX. po sv. Duchu) sešli se tam protestanté z Litomyšle a z celého okolí a jako jedno vítězství to slavili. — Děkan a vikář Hájek měl poradu se všemi faráři a zanesl stížnost k arciděkanu v Hradci a k arcibiskupovi v Praze, dokládaje, že všickni hotovi jsou z far odejít, jelikož pro smělost predikantů veškerá vážnost jejich lyne,¹³⁴⁾ komissař Mansilla pak napsal stížnost svou až k samému císaři,¹³⁵⁾ prose za milost, by směl ústně císaři pánu přednésti, co se děje. Jelikož tou dobou z Moravy podobné stížnosti na smělé predikanty Žerotínovy docházely,¹³⁶⁾ dostal Žerotín rozkaz, predikanty bratrské, ničím se nevymlouvaje, beze všech odkladů vybyti a napotom jich nižádným způsobem nepřechovávat.¹³⁷⁾

Je-li pravda, co vypravuje liberální dějepis, byl nyní Komenský a jiní predikanté „z útulku svého vyplašení a rozutíkali se do lesů“; avšak — je-li to vůbec pravda — dlouho to netrvalo, a vládě podána zpráva, že na panství je všecko plno predikantů;¹³⁸⁾ r. 1627. tropily se tam nové pikle náboženské i politické. Všelijakými pohružkami ustrašili lid na sousedním panství Litomyšli, roznášeli „klevety, že císařské vojsko od Mansfelda a od krále dánského jest poraženo, a že tudíž císař svobodné provozování náboženství v Praze skrze patenty povolil. Mnozí protivní měšťané, osedlí i neosedlí, k nepříteli (Mansfeldovcům ve Slezsku a na Moravě) jsou utíkali, odkudž potom falešné noviny jiným psali, že v brzkém čase pomoci od nepřítele dostanou, čímž se tito doma veřejně honosili.“¹³⁹⁾

Horlivý děkan v Litomyšli darmo naříkal, že „ačkoli pořád pilně pracuje, čím dále, tím více urputilosti nachází;“¹⁴⁰⁾ až konečně generál Waldstein na nepříteli pevností Leobschütze, Krňova, Kozel a Opavy dobyl a spolu s Tillym nepříteli daleko na sever až k moři zatlačil. V Brandýse a v celém okolí nebylo sice pokoje, ale vláda teď mohla rázněji zakročiti. Náčelníci protestantů „činili katolickým kněžím pohružky, vrchnostenský hejtman pana Žerotína, Jiří Krancel, ve bludech sektářských velmi jizlivý, děkanovi přede všemi pohružlivě domlouval,

¹³⁴⁾ Přípis ze dne 14. října, v archivu místodrž. v Praze.

¹³⁵⁾ dne 26. října.

¹³⁶⁾ dne 25. ledna 1625. u d' Elverta, Františkovo museum v Brně.

¹³⁷⁾ Sedláček, Zámky a hrady, Brandýs n. O., str. 140.

¹³⁸⁾ Verzeichniss der Adeligen, auf deren Gütern Prediger foverntur: „Carl v. Zierotin zu Brandeis ein Hauffen Pikardischer Predikanten. (Listina bez datum asi 1626—1627. v arcib. archivu.)

¹³⁹⁾ Archiv arcib. 25. dubna 1627.

¹⁴⁰⁾ Tamtéž.

lid v urputilosti posiloval, tak že mnozí poddaní cizopanští, sebravše jmění a co nejlepšího měli, na grunty Žerotínské se stěhovali, kdežto se pořád škodliví predikanté zdržovali.“¹⁴¹⁾

Vláda teď zakročila jak při nejvyšším správci v Litomyšli, tak při panu Žerotínovi.

Do Litomyšle napsala: „Přichází nám to s podivením, že Vy, jakožto hejtman, jsouce sám katolický a majíce sobě od vrchnosti své pana z Pernštejna všecku správu nad lidmi poddanými svěřenou a jsouce povinný, přede všemi jinými věcmi poddané na pravou samospasitelnou cestu a víru katolickou provozovati, takové zlé a škodlivé neřády přehlížíte.“

Panu Žerotínovi dodán teď poslední rozkaz, predikanty z panství svého vybyti; — Žerotín tak učinil, avšak spolu s predikanty stěhoval se i sám. Predikanté jemu poradili, aby „pěkný kostel v Brandýse spolu s věží zboural, by kostel ten modlářským katolíkům nesloužil, a tak kostel ten i s krásnou věží ve zříceniny jest obrácen. Že pak i na mírných utrakvistech pomstíti se chtěli, radili mu též druhý farní kostel zapečetiti; což se stalo, a kostel sv. Maří Magdaleny po tři léta zapečetěný ostal. Stalo se r. 1629.“¹⁴²⁾

Nyní dosazen na panství Brandýsské nový, ovšem katolický hejtman, a komissarové na reformaci nařízení, Otto a Bedřich Oppersdorfové, se postarali o posvátnou missii. Ve čtvrtek 22. listopadu učiněn začátek, začátek u lidu rozčileného, veskrz nekatolického, velmi těžký. Avšak láska missionářů a vzorné přičinění katolických úředníků takový odpor zmohla; po třech nedělích — byla druhá neděle adventní — přistoupilo jeden a čtyřicet dospělých lidí ku zpovědi a k sv. přijímání, — přední byl sám hejtman, který jsa nemocen, bídne se do kostela dovlékl, aby prý, až druzí společně ku stolu Páně přistoupí, on sám takové milosti zbaven nebyl. Takový příklad úředníků, domlouvání katolíkům a neúmorná po čtyři měsíce práce missionářů posléze zvítězily s milostí Boží, tak že asi 1148 dospělých lidí k víře katolické přistoupilo a nikdy již odvrátiti se nedalo.¹⁴³⁾

Té spanilé radosti dočkal se neohrožený Daniel Vojtěch Hájek, děkan v nedaleké Litomyšli a umřel (1630.) následkem bolestí onoho ubití.¹⁴⁴⁾

Takový výtečný muž zajisté zasloužil, by katolický dějepis vlasti naší o něm něco pověděl. — Ze všeho toho pozná jinoch a muž, který své náboženství věrně miluje, čeho si hlavně v dějepise našem všimati máme — mužů totiž, kteříž nám bývali umlčovani, jako děkan Hájek, taktéž paní a dívek, kteréž převeliké zásluhy o náboženství si získaly, jako vznešené paní z Pernštejnů, z Hradce, z Lobkovic, — panen: Dorothey Mracké, Evy Švihovské, Febronie Pernštejnovy, Maxmiliany Zásmucké, a mužů, kteříž od radikálů bývají tupeni, ku př. Slavaty, Lobkovice, Kolovrata, arcibiskupa Lohelia, opata Zelendera; — a zase mužů, kteříž bývají vynášeni jakožto „květ národa“: Václava Viléma z Roupova, Václava Budovce z Budova a „Českých Bratří“ vůbec.

¹⁴¹⁾ Přípis nejv. úředníků zemských k hejtmanu v Litomyšli, dne 17. čce. r. 1628. Arcib. archiv.

¹⁴²⁾ Zápisky P. Koláře v Brandejse.

¹⁴³⁾ Katolická reformace II. str. 85. Schmiedel, historia S. J. III. 1079.

¹⁴⁴⁾ Jelínek, Litomyšl.

Neváhejme pilnou a svornou prací sledovati život a činnost výtečných mužů katolických, neostýchejme se, veřejně vytknouti jejich živou víru a rázné hájení té víry svaté proti záhubnému sektářstvu, poznávejme podvrtné zámysly tehdejší mezinárodní revoluce a jejího vlivu na naši zemi Českou, nebojme se, velebitelům takové revoluce se opřít; jdeť nám tu o svaté náboženství, jež upřímně milujeme. — Takovými studiemi sebe utvrdíme a jiné povzbudíme.

Posléze nám zbývá pojednati o konfiskacích a o šlechtě a rozebrati otázky: komu vlastně bylo jmění zabráno? Trpěl tím náš poddaný lid? — Jaký vliv měla nová šlechta na národnost? Germanisovala šlechta katolická či šlechta lutheránská?

IV. Nepravdy o germanisaci.

Protivníci uvádějí naše muže katolické v podezření, že prý v době pobělohorské mnohé kraje České poněmčili. Příhana taková jest nemilá, zejména za doby naší, kdy otázka národní veliké důležitosti nabývá, nemilá kněžím katolickým, kteříž jak náboženství, tak národ svůj upřímně milují. Že pak podezřívání to neustále se opakovalo, a z naší strany k němu se mlčelo: zdálo se skoro, žeby tak bylo pravda. Ale neostýchejme se v dějinách onoho věku se ohlédnouti. Že valná část vlasti naší poněmčena jest, ovšem neupíráme; ale kdy se to stalo? a kdo toho byl příčinou?

Pojednání toto rozdělíme na čtveru dobu; v první a ve druhé se poněkud srovnáváme s vypravováním liberálů, ve třetí a čtvrté se rozcházíme.

1. Germanisace za vlády Přemyslovcův a Lucemburkův.

Národ Český postoupil s jinými národy slovanskými nejdále k západu až k Labi a přes Labe; když pak ostatní Polabané padli a svou národnost ztratili, národ náš se uhájil. Německý živel jej obklíčil od severu, západu a jihu; německé obyvatelstvo, německé právo a vzdělání dobývalo se do země, Češi a knížata jejich tu se mocně bránili, tu zase povolovali, a podobně jako na moři přítok a odtok se střídá, ve vlasti naší vlivu německého přibývalo i ubývalo.

Knížata Přemyslovci, ve sporech domácích se potírajíce, hleděli ku králům a knížatům německým a brali si dcery jejich za manželky; tak si vzal Boleslav II., syn bratrovraha Boleslava I., Emmu Bavorskou (okolo r. 960.); napotomní kněžny a královny České byly skoro výhradně Němkyně a dětem svým dávaly rády německá jména; ku př. Oldřich (Otalrich), Konrád, Otto, Lutold, Heinrich, Friedrich, Otakar, Wilhelm, Günther; — s německou kněžnou přibyli němečtí dvořané a bývali na hradě rádi viděni.

Králové čeští také si netajili, že lid německý předčí ve průmyslu a obchodu lid český, a že svobodná města Německé říše slynou

bohatstvím i že veliké podpory králům poskytují oproti šlechtě; i neváhali tudíž, podobná města královská zakládati a — *jure teutonico* — po právu německém zřizovati. Noví měšťané byli, neli všickni, aspoň z větší části kolonisté z Němec a z Nizozemí přistěhovalí. ¹⁴⁵⁾

Podobně jednala šlechta a vyšší duchovenstvo. První biskup Dětmár byl rodem Sas, při jehož nastolení zpívalo duchovenstvo a vyšší panstvo: „*Christe Keinado, und di halliegen alle helfuent unse.*“ Podobně kláštery braly své první řeholníky z Němec; tak benediktíné v Kladrubech přišli ze Zweifaltern, v Ostrově z Altachu; cisterciáci v Sedlci a v Oseku z Waldsassen, v Plasích z Langenheimu, v Pomuku z Eborachu; premonstráti na Strahově a v Želivě ze Steinfeldu; aniž se tomu diviti sluší, protože v německých zemích dříve křesťanství vzkvetlo, a řeholní život znamenité dokonalosti dostoupil.

Za Vratislava II. (knížetem od r. 1061., králem 1086., zemř. 1096.) obdrželi Němci v Praze mnohé výsady, které tím platnější byly, že obyvatelstvo domácí od úřednictva župního mnohých nátisků snášelo; čím větší ochrany stav svobodných měšťanů požíval, tím větším bohatstvím a blahobytem předstihoval obyvatelstvo domorodé. ¹⁴⁶⁾

Soběslav II. rozmnožil a písemně potvrdil samostatné postavení jejich pod rychtářem svobodně voleným, i spravovali se právem v Němcích platným, tak že se mnozí Češi mezi ně buď za spoluměšťany, buď za podruhy dávali.

Toutéž cestou bral se Přemysl Otakar I. a jeho nástupcové; zvali do Čech rolníky z ciziny; Václav I., maje oblibu v němčině a chovaje při svém dvoře německého básníka Reinmara von Zweter ¹⁴⁷⁾ i sám německé písně skládaje — vábil celé zástupy Němců do Čech; u Prahy vystavěno pro ně „Nové město“ okolo kostela sv. Havla, a kázal (dle Dalemila) ze Stadie vyhnati rod svůj a Němcům ves dáti. ¹⁴⁸⁾

Tím povzbuzení jsouce, stavěli pánové čeští hrady, jmenovali je po německu a sami sobě německá jména dávali, ku příkl. pánové z Rosenberga, Liemberga, Sternberga, Riesenburga, Lichtenburga, Schwamberga, Waldecka, Waldsteina, Falkensteina, Landsteina, Hasenburgera, Rožmitálu, Thalenberga, Gutensteina; také noví rodové z německých zemí přišli za krále Václava I. a Otakara II.: pánové Schönbürg, Dohna, Seeberg, Biberstein, Klingenberg, a něco později: Plauen, Kolditz, Lobdeburg, Ilburg, Turgau, Hardegg, Pfuhl. — Německá řeč se stala řečí dvorní, milostní básníci němečtí: Sonnenberg, Sigehér, Ulrich von Turlin, Ludwig von Medlitz, Eschenbach zpívali při dvoře královském a na hradech panských; k čemu všemu Schmalfusz dokládá: „Nemáme-li o tom důkazů dosti, že čilý život německý v XIII. věku v Čechách ovládal?“ ¹⁴⁹⁾

Zidům udělil Otakar II. znamenitých výsad „na ochranu.“ Rozepře mezi nimi soudil vlastní soudce — žid. Na zranění žida od křesťana byla krom náhrady židovi ustanovena králi zvláštní pokuta,

¹⁴⁵⁾ Palacký, dějiny české, díl II., část 1. str. 15.

¹⁴⁶⁾ Tomek, dějepis města Prahy, I. 161—165.

¹⁴⁷⁾ Schmalfusz, die Deutschen in Böhmen. S. 220.

¹⁴⁸⁾ Naučný Slovník, IV. 401, 402.

¹⁴⁹⁾ Die Deutschen in Böhmen, str. 219—221.

a neměl-li vinník čím platiti, uřáli mu ruku; v žalobách židů proti křesťanům byla židům zaručena přísná spravedlnost, jmenovitě vymáhání peněz, jež byl žid pánům nebo měšťanům zapůjčil. Někteří židé vynikali bohatstvím, půjčovali peníze a podporovali krádež. Kdo by na žida žaloval a nemohl stížnost svou svědky křesťanskými i židovskými prokázati, měl s velikou přísností trestán býti.¹⁵⁰⁾

Posléze musili za Přemysla Otakara II. řádové slovanští ustoupiti řádům německým. „Ovšem upírati nelze, praví Palacký,¹⁵¹⁾ že snažil se zlepšiti jak občanský, tak i mravní stav svých poddaných, aniž tím se tajiti sluší, že toho byla skutečná potřeba. Není pochybnosti, že za věku jeho Němci předčili Čechy; důkazem toho byl náhlý a utěšený rozkvět hornictví. Otakar zakládal mnohá města, a na některých místech musili Čechové postoupiti svého místa novým příchozím; na jiných místech sloučili se s nimi pomalu v jedno. R. 1257. na počátku jara vyhnal Čechy z podhradí Pražského (na Malé Straně) a usadil tam cizince.“

Kolonistům německým dal celé župy Loketskou, Trutnovskou a Kladskou; také krajina Broumovská, pak okolí Lanškrouna a Litomyšle jest obyvatelstvem německým naplněna. Kolonisaci tuto řídili jednak pánové, jednak klášterové, kteří tu měli své statky; to pak ne na škodu, nýbrž ve prospěch poddaného lidu; jelikož podle bývalého českého práva většina obyvatelstva rolnictvím se živícího nebyli dědiníci neboli vlastníci, ale knetové jako dědiční nájemníci, vzdělávající pole zemanovo za jisté poplatky a služby, kdežto po novém právu německém koupili zboží to za jistý plat neb úroky a mohli je pak pro sebe zlepšiti a byli prosti všech povinností a těžkých břemen od županův uvalovaných, a měli své vlastní fojty neboli rychtáře.¹⁵²⁾

Když tehdy Otakar II. padl na Moravském poli (1278.), bědovali Němci nad ztrátou takového mocnáře, jak svědčí píseň německého Dalemila:

Er schein als ein morginstern,
er wolt dy Tutschin mern
Mit richtum und mit ern
in seinem Land vil gern. —
Do verschied er leidir!
die Tutschin ir cleidir
vor leid mugin riszin
vnd ir zcunge biszin,
ouch von den ougin zcer deiszin,
vnd vbir dy wang waszir giszin:
wan er waz der Tutschin eré.¹⁵³⁾

Tak měl již ve XIII. věku královský dvůr ráz německý, v Praze vládlo německé právo a němečtí rychtářové; obecní pak radní byli skoro veskrze Němci. Ostatní města i kolonie v Čechách byly přistoupeny německým živlem. Někteří Češi tomu bránili, ale neubránili, až za husitských bouří jest v některých krajích německá národ-

¹⁵⁰⁾ Tomek, Dějepis Prahy, I. 277—313. IV. 10.

¹⁵¹⁾ Dějiny české, II., 1. str. 5—7.

¹⁵²⁾ Continuator Cosmae u Palackého str. 17, 18.

¹⁵³⁾ Tamtéž, str. 160, 161.

nost zcela potlačena, v jiných více méně zachována, aby, jak brzy uvidíme, s lutheránskými novotami zmohla se k nové nadvládě.

Po vymření Přemyslovců (1306.) sjeli se stavové a zvolili německého knížete Rudolfa Rakouského za krále a po jeho brzké smrti Jindřicha Korutanského; seznavše pak jeho neschopnost, požádali německého krále Jindřicha VII. z Lucemburku, aby jim dal za krále čtrnáctiletého syna svého J a n a, při jehož korunování v Praze prozpěvováno více německy nežli česky; král Jan českou řeč nemiloval, u dvora a ve městě Praze a ve všech městech královských se mluvilo téměř výhradně německy.

Jakkoli K a r e l IV. miloval českou řeč, nicméně dvojím zařízením posilnil živel německý. Předně, že založil v Praze první universitu německé říše; Němcům dal tři hlasy, Čechům jeden — synové německých knížat a bohatých kupců sem táhli a obstarávali obchod. Za druhé, že jsa zvolen za císaře německého, učinil Prahu sídlem císařským, hlavním městem říše německé. Sem se táhla německá šlechta, vyslanci, umělci, učenci, obchod a průmysl. — U soudů se jednalo v Praze (na Malé Straně a na Starém Městě) německy, český žalobník, neuně-li německy, musil sobě zjednatí řečníka německého. Ovšem to změnil Karel IV. ku konci své vlády, ale změna ta trvala na krátko, ještě za života Karlova byli radové obecní skoro samí Němci, ano porídili si své oděnce a veškeré písemnosti vydávali po německu.¹⁵⁴⁾

2. O d p o r z a d o b y h u s i t s k é. Proti takové nadvládě německé národnosti nová reakce nastala r. 1384. napřed na vysokých školách Pražských a pak v národě vesměs. Na vysokých školách nepohodli se mistři čeští s mistry německými při volbě jednoho nového kollegiata, a spor ten zanešen ku kancléři university, t. j. k arcibiskupu Janu z Jensteina, jenž nálezem ze dne 2. prosince 1384. na právo Čechův uznal. Němci se nepodrobili, nýbrž k papeži své odvolání učinili, jelikož prý universita bezprostředně pod papežem stojí. Důvodu toho neuznal arcibiskup, i pohrozil předním odpůrcům klatbou, čemuž se zas opřel rektor university, Konrad Soltov (národu saského), zakázav přednášky na universitě. Němečtí professori nepřednášeli, držíce k rektorovi, čeští přednášeli, držíce k arcibiskupovi. K narovnání sporu zvolily obě strany jakýsi soud smírčí, a když soud uznal právo Čechů, podrobili se mistři čeští a osm mistrů německých, druzí se opřeli, a tu vyřkl arcibiskup na jejich náčelníky církevní klatbu (1. bř. 1385.) Ti se utekli ku králi Václavovi IV. a teprv, když i tu odmrštěni byli, pustili od svého odvolání k papeži a podrobili se, v prosinci 1385.

Touto porážkou unenšil se počet studentů německých tím více, že toutéž dobou zakládány nové university v říši, v Heidelberce 1386., v Kolíně 1388., v Erfurtě 1392.

Chování mistrů českých sloužilo všemu obyvatelstvu za svědectví náboženského a vlasteneckého smýšlení jejich.

Brzy na to pojali dva čeští měšťané pražští, Jan z Milheimu a kramář Kříž myšlenku, vystavěti novou kapli, v které by se slovo Boží kázalo po česku, a kazatel od tří nejstarších mistrů university

¹⁵⁴⁾ Naučný Slovník, str. 380. Tomek, II. 515. — Dr. Tupetz, Geschichte der deutschen Sprachinsel von Neuhaus v časopise Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1888. Nro. III. IV.

české národnosti byl navrhován. Kapli a byty kněžské postavili hned, a lid hojně na kázání chodil. Od r. 1393. byl kazatelem Jan Štěkna, jenž mocnou řečí káral zlořády panující, drže se při tom v mezích přísné poslušnosti k arcibiskupovi a představeným církevním vůbec.

To vše dalo se tenkrát, kdy Jan Hus byl chlapec na jinocha vyrůstající; on však, za muže dospěv, nikoli bez pomoci několika ženských,¹⁵⁵⁾ strhl svou svěhlavostí klidný proud ten na cesty záhubné.

K tomu se přidaly náruživé bouře socialní, Žižka se postavil v čelo. K jeho straně se přidali někteří Němci netoliko domácí, ale i z ciziny, (kteroužto věc by některý katolický dějepisec důkladněji měl rozebrati), a nebylo takovým Němcům v ničem ublíženo, alebrž kostel sv. Ducha v Praze byl jim odevzdán.

Jan ze Želiva, vystoupilý řeholník, člověk po přízni lidu dychtivý a krvavých záměrů se nehroící, kázal fanaticky v kostele P. Marie Sněžné a rozpálil chátu, že své české protivníky vyházela z oken a napíchala je na sudlice (v neděli 30. červce. 1419.)¹⁵⁶⁾

Tu pojala hrůza všechny osedlé zámožné měšťany, netoliko Němce ale i Čechy, kteří tvořili na Novém Městě velikou většinu, i opustivše město se ženami a dětmi a s nejdražšími věcmi, odstěhovali se dílem na Vyšehrad, dílem na hrad Pražský, dílem na své statky a hrady v kraji. Taktéž preláti, kanovníci a faráři své víry milovní téměř všichni odešli z města. Kterížkoli věrní katolíci zůstali a neprokázali, že přijali pod obojí, ti jsou brzy hanebně vyvedeni z města; počítalo se jich až k sedmístům hospodářů v Novém Městě, a tolikéž k sedmístům na Starém Městě. Všecky domy a veškeré jmění jejich bylo rychle zabaveno, a vzali je za laciný peníz noví páni, kteří se byli nad jiné vyznamenali.¹⁵⁷⁾

Nová radikální „obec“ (kommunardé) Starého i Nového Města sešla se dne 26. červce. 1420. a učinila nálezy proti těm, kteří se byli vystěhovali, dílem k vojsku Sigmundově se odebrali a s ním obležení města se účastnili. I prohlášení jsou za zrádce obcí, vypovězení na vždy, a uzavřeno zabavení domů, vinic, dvorů a jiných statků ve městě i mimo město, ať Němcům, ať Čechům.

Roku 1421. 13. března uzavřela „obec“, aby se domy a statky prodávaly domácím spoluněšťanům a sousedům věrným „vedle mílosti“, bohatému i chudému, a zvláště aby se slevovalo těm, kteří statečně bojovali, neb jinak pracovali k obecnému dobrému. — Potom dne 5. dubna krátce před záhubným tažením do východních krajin země České opětovala „obec“ svůj nález, aby nikoli nebyli přijímáni zase ani jejich dědicové navracování ku kterému jejich zboží, než aby „byli držáni věčně za bezectné a za přísežníky křivé a za zatracence vší obce tohoto města.“¹⁵⁸⁾

I pobrali protivníkům, ať laikům, ať kněžím, ať německým, ať českým všechen majetek široko daleko od Prahy až k Žatci, Lounům, Litoměřicům, Mělníku, Kolínu, Kouržini, k Berounu a ještě dále, a podrželi si jej. Novým svobodomyslným pánům, kteří do nedávna měli málo nebo nic, se dostalo „za práci a statečné bojování“ asi na jeden

¹⁵⁵⁾ Tomek, tamtéž III. 331, 427—430, 438—440.

¹⁵⁶⁾ Tomek, III. 637, 638.

¹⁵⁷⁾ Týž, IV. 36, 63—68.

¹⁵⁸⁾ Týž, IV. 167, 168, 175.

tisíc čtyři sta domů v Praze a mnohem více v kraji; taktéž všecko jmění katolických kostelů a klášterů, tak na př. klášterů Břevnova, Strahova, Kartouz, Zderazu, sv. Ambrože, křížovníků, německých rytířů, panenského kláštera u sv. Jiří, u sv. Anny, u sv. Maří Magdaleny; dále statky proboštsství, děkanství a kapitoly Pražské a žakovstva, proboštsství Vyšehradského a kapitoly i arcibiskupství — ačkoli odpadlý Konrád z Vechty s nimi se smluvil. Jako brali liberálové Pražští, tak brali svobodomyšlní na venkově; aby si pak zboží nabyté pojistili, vyhlásili staré katolické majitele za křivopřísežníky na věky bezectné.

Poměr obojí národností se tím změnil; Němců, kteří se k podobojím přidali, bylo málo, kteří se však nepřidali, byli vytlačeni tak daleko, jak daleko moc husitů zasáhla, nové zákony byly vydány proti nim: nesměl žádný rodilý Němec dědit, t. j. držeti nemovitý statek, leč by se byl s novými pány ve víře srovnal; katolické věrné duchovenstvo bylo pobito nebo zahnáno, knihy a listiny popáleny.

Znenáhla náruživosti dobouřily; rázný správce a král Jiří Poděbradský zavedl v zemi zevnější pořádek a jsa české řeči milovný, ji zveleboval, až za jeho nástupců Vladislava II. a Ludvíka, slabých to mocnářů, ustupovala jednak řeči německé, jinak řečem klasickým, latinské a řecké, ve kterých si zalibovali tehdejší básníci: Bohuslav Hasenštejnský z Lobkovic, Hodějovský, Campanus, Krinitus, Kodíčil a j.

* * *

Až dosud katolický dějepis dosti se srovnává s dějepisem liberálním — ovšem v jediné otázce o národnosti, neboť ve věcech náboženských a sociálních, ve chvalách Husa, Žižky, Chelčického a j. nic se nesrovnáváme. Ale odtud, t. j. od Ferdinanda I. až v dobu po třicetileté válce (1526.—1670.), se rozcházíme, znamenajíce události, jež nám dějepis nekatolický buď umlčuje, buď křivě vykládá; umlčuje, že lutheránství celé české kraje poněmčilo, a křivě to svádí na muže katolické, kdežto dějepis svědectví dává, že právě katoličtí mužové postavili dalšímu poněmčení pevnou hráz.

3. L u t h e r á n s t v í a g e r m a n i s a c e.

Bludy Luthrovy se dostaly záhy do země České, a jak zasáhlo lutheránství, tak zasáhla germanisace v kraje, jež před tím bývaly české. Spisovatelé němečtí to uznávají; tak zvěčňelý biskup dr. Frind dokazuje při mnohých farách, že s lutheránstvím přišlo poněmčení, Schmalfusz (ve spise: *die Deutschen in Böhmen*) vykládá přátelskou shodu lutheránstva a němectva, Wolkan (*Studien zur Reformationsgeschichte Nordböhmens*) uvádí mnohá fakta a pokládá za nevyrovnanou zásluhu nauky Luthrovy, že v severních Čechách dobyla si nadvládu německá řeč.

Dvě jsou prostranné krajiny, ve kterých se německá řeč v dobách pohusitských rozšířila, jedna k západu v kraji Plzeňském a Loketském, od Ronšperku přes Loket skoro až k Žatci, druhá k severu od řeky Labe přes Liberec až k Hostinnému.

Vezmeme-li některou mapu naší země, na které jsou naznačeny hranice obou národností, shledáme, že německé okresy k severu a západu až na malé odchylky se srovnávají s panskými statky, na kterých

druhdy lutheránští pánové zaváděli totéž vyznání spolu s německou řečí, ač na mnoze obyvatelstvo se bránilo, však neubránilo. Slyšme jména lutheránských pánů a jména jejich statků a panství, kde se zavedla obojí novota; poslyšme jména pánů katolických a statků jejich, i seznáme, že se s katolickou věrou zachovala česká národnost.

Přední rodiny lutheránské byly: na severu Salhausen, Büнау, Wartenberg, někteří z Dubé, Biberstein, Schleinitz, Dohna, Reedern; k západu: Hassenstein, Victhum, von Duppau, Schlick, Griesbeck, Plauen, Štampach, Schirntinger, Perglar, Schwamberg, Pflug, Kölbl, konečně Thurn, Hochhauser, Herzan, Fels.

Čelnější pak jejich statky — drobnějších pro veliký počet uvést nelze — byly v názvu německém na severu: Friedland, Reichenberg, Grabstein, Laemberg, Niemes, Liebich (B. Leipa), Bürgstein, Tollenstein, Schluckenau, Hainsbach, Kamnitz, Bensen, Auscha, Tetschen, Eulau, Prissnitz; k západu: Eger, Falkenau, Neudeck, Joachimsthal, Lichtentadt, Pressnitz, Klösterle, Maschau, Podrsam, Pomeisel, Tuschkau, Bischof-Teinitz, Haid, Pfraumberg, Tachau, Kutenplan, Plan, Weseritz, Luditz, Theusing, Duppau, Engelhaus, Königswart.

Na všech těchto panstvích zaváděli lutheránští pánové vyznání lutheránské, jež se jim bylo zalíbilo, kdežto před tím víra katolická se tu přes veškeré husitské bouře udržela. Co do národnosti, o které jest nám jednati, vládla po hranicích němčina, v kraji však se mluvilo česky, ačkoli hned od časů Přemyslovců nemálo Němců se tu usadilo, a snad i za bouří husitských odjinud sem uteklo; s lutheránstvím pak nastalo jednání německé v úřadech, v kostelích a ve školách, jména měst a vesnic přezděna jsou na způsob německý, ku př. z Bezdružic se stalo Weseritz, z Nepomyšle Pomeisl, z Benešova Bensen.

Nejpřednější nad jiné všecky byli na západní straně páni Schlickové, tolik panských statků držíce, že se celá prostora „zemí Schlickovskou“ (Schlickisches Land) nazvatí mohla, začínajíc od Kadaně k severu a západu tak daleko, jak daleko sáhaly České hranice, odtud k jihu přes Radonice a Maštov až k Manětínu a ku Plané, s takovým bohatstvím a mocí, že se králům Vladislavovi II. a Ludvíkovi I. opřeli, Ferdinanda I. neposlechli, a více k říši Německé než ke království Českému přihlíželi.¹⁵⁹⁾

Šebastian Schlick byl s Lutherem osobně znám; Luther jej nad jiné pány vynášel a se strojí, že bude-li z Němec vyhnán, přijde sem do Čech. Týž pán usoudil r. 1521., že prý katolické služby Boží jsou proti slávě Boží a proti spasení duše, a tudíž vydal poddanému lidu nový řád kostelní, „vyčištěný z těch starých ceremonií“.¹⁶⁰⁾ Vesnický a z části i městský lid se tomu bránil, město Loket až k samému králi Ferdinandovi I. stížnost podalo, ale Schlick toho nedbal; ano, jiná města, Falknov, Königswart, Neurohlau sama se ucházela o predikanty lutheránské a ovšem je obdržela; do měst horních, Jáchimova, Měděnce (Kupferberg), Oloví (Bleistadt), Neudeku, Kráslic a Jindřichovic povolali Schlickové lutheránské havíře z Němec a po-

¹⁵⁹⁾ Frind, Kirchengeschichte Böhmens, IV. 376.

¹⁶⁰⁾ Erneuerte Kirchenordnung, gelaeutert von den alten Ceremonien als wider Gottes Ehre und der Seelen Seeligkeit.

lutherili všecko. — Tak si počínali až do roku 1547., kdežto se přidali k odbojnému spolku německých Schmalkaldů; tam byli poraženi a propadnuvše mnohé statky, pozbyli své bývalé moci. Nicméně přešly statky v držení nových pánů lutheránských.

Pánové ze Schwamberga (druhdy z Krasíkova) zaváděli bludy Lutherovy na panstvích Boru, Přimdě, Bezdržicích, Střeževli, Lštíně, Chýši, a ustanovili lutheránského superintendenta v Jamném; s ním pak a s predikanty a školmistry zavedena řeč německá; tak ku př. ve Stráži (Neustattl) začínají matriky po česku a přecházejí v němčinu,¹⁶¹⁾ a statky dostaly jména německá: Haid, Pfraumberg, Weseritz, Triebel, bývalé sídlo superintendenta nazvali Gamling.

Pflugové zaváděli lutheránstvo na Rabsteině, ve Slavkově (Schlaggenwald), Bečově, (tenkrátě českém, odtud nazván Petschau), na gruntech Teplských, v Tachově¹⁶²⁾ a v Chodovém Újezdě (Heiligenkreuz).

Pánové von Plauen (z Plavna) zavedli lutheránství v Toužimi (Theussing); darmo se bránili katolíci, pánové nedbali ani na přímluvy královské.

Páni Perglerové taktéž činili v Pořejově (Purschau) a v Oušavě (Urschau); páni Schirntingerové ve Třech Sekerách, v Chodové Planě (Kuttenplan).

Jednotlivé fary katolických pánů zůstaly osamělé a podaly se časem obecnému proudu.

Pan Leo Viethum „svým horlivým nařízením očistil kostely od ohavností papeženských“ na panství Kláštereckém (Klösterle) a kdo se bránil, neměl než „na mrchovišti pohřben býti“.¹⁶³⁾ Ubozí katolíci prosili, avšak, čeho by byli uprosili, zaznamenáno není.

Lobkovicové z Hassensteina, páni asi na třiceti panstvích a statech v širém okolí Chomútova, bývali podobně jako Lobkovicové Bilínští přední obranou víry katolické, až Bohuslav Felix, pojav lutheránskou manželku Kateřinu z Plavna, dal se svést na lutherstvo a sváděl a sváděti dával kněze katolické k odpadnutí, zaváděl lutheránské predikanty, až pak Chomútov „z papeženské temnosti vybavil.“¹⁶⁴⁾

Vedle Hassensteinů bylo v kraji mnoho menších pánů, katolických a protestantských a byly tudíž náboženské zápasy dosti tuhé, zejména když tu jesuité založili katolické gymnasium. Co do národnosti zdá se, že němčina odedávna převládala (dle známého pořekadla: všude lidé, v Chomútově Němci) ač se domýšlím, že fara Věstudy

¹⁶¹⁾ Frind str. 381.

¹⁶²⁾ Noví lutheráni Tachovští měli mnohé dopisování s konsistoří Pražskou a s vládou královskou a řídili všecko řečí německou hned od r. 1547., 1553.; zase později 1609., 1614.; nicméně praví Nauč. sl. str. 403., že prý katolíci pánové po 30leté válce zavozovali obyvatelstvo německé, a tak prý se od r. 1654. uvádí Tachov jako město německé. — Co pánové lutheránští provedli, to se po stu letech svádí na katolíky!

¹⁶³⁾ „alle Papistischen dürfen fortan nur auf dem Schindanger begraben werden.“ — Liber proventuum tom. IV. u Frinda str. 385. To se umlčuje!

¹⁶⁴⁾ Frind, tamtéž str. 387.

byla do r. 1570. česká a pak pod jménem Schössel lutheránskou se stala.

Páni Koelblové přešedše na vyznání lutherské, zabrali zádušní jmění v Chabařovicích (Karbitz), Předelicích (Proedlitz) a něco podrželi sobě, něco dali osadníkům. Do Chlumce (Kulm) dosadili lutheránského predikanta, ač osadníci jsouce všickni katolíci, nechťeli o něm ani slyšeti. Ale neubránili se.

O tomto převádění lidu katolického na bludy lutheránské skrze panské rodiny Schlicky, ze Štampachu, z Dohny a j. konal biskup Dr. Frind důkladné studie a poznamenal na mnohých místech, že s lutherstvem spolu se brala germanisace, a za příčinu udává, že lutheránští kazatelé a učitelé, byvše téměř výhradně z ciziny povoláni, — se o to ze vsí síly přičinili.¹⁶⁵⁾

Kdo si vezme tu práci a přirovná na mapě okresy, které se dosud čítají k národnosti německé, s panskými statky, kde lutheránští pánové Schlick, Schwamberg, Viethum atd. své lutheránství spolu s germanisací zaváděli, shledá převelikou shodu a uzná, že dokud krajiny ty byly katolické, byly nazvíce české, ať se to v dějepisu liberálním povídá nebo umlčuje.

Vizme dále, kde asi takovému poněmčení hráz se postavila, jaké tam bývaly panské statky, a kteří jejich pánové, jací kněží, jaké školy?

Postupujíce od jihozápadu k severu, shledáme panství: Planici, Nalžov, Žinkovy, Zelenou Horu, Červené Poříčí, Chudenice, Bližejov, Merklín, Lukavici, Poříčí Spálené, Přichovice, Štáhlav. Plzeň, Křimice, Plasy, Újezd, Radnici, Zbirov, Křivoklát, Ročov, Krušovice, Smečno, (Slané, Louny), Libochovice, Budyni, Beřkovice, Doksany, Roudnici.

Těmto statkům všem vládli pánové katoličtí: Sternberg, Klenovský, Švihovský, Koc, Černín, z Říčan, Vratislav, Lobkovic, Jeníšek, Martinic, Chanovský, Hyzřle, Hasenburg, Přichovský, Kokořovec, Točník, a čeští králové.

Tito rodové sobě a poddanému lidu svému zachovali víru katolickou a národnost českou, víru i národnost svatováclavskou. Nechceme tvrditi, že by Schlickové, Štampachové a j. zúmynsna byli potlačovali českou řeč, nýbrž proto asi tak činili, že zavádějíce novoty lutheránské, neměli českých kazatelův, ani učitelův a povolali jich z Němec, kdežto u pánů katolických bylo jinak, aniž co věrni svatováclavské, katolické víře, zachovali katolické duchovenstvo i katolické učitele národnosti české.

Přejdeme-li od západu k severním krajům českým, s toutéž událostí se potkáme: násilné převádění katolíků ke bludům lutheránským a spolu poněmčení.

¹⁶⁵⁾ Tt. 381.

Seznavše, kterak byli katolíci v krajích západních násilně převáděni k lutheránství a spolu k poněmčení: vizíme, co v krajích severních se dělo.

Jako na prvním místě tu stojí Zikmund ze slavného staročeského rodu Berků z Dubé a z Lipého, synovec a nástupce věrného katolíka Zdislava (1552). Zikmund jsa urputný lutherán, zapudiv ze všech far katolické kněze usadil predikanty. Dr. Frind dosvědčuje, že tytéž predikanty a učitele z Mísně povolal a s lutheránstvím spolu germanisaci zaváděl. Podobně činil jeho syn Dětrich Jiří. Roku 1573. se konala v České Lípě poslední slavnost Božího Těla, a nekonala se pak až po bělohorském vítězství. Katolíci se bránili, vrchnosti se jich zastávaly, a jakkoli málo pořídili, přece víře (a bezpochyby národnosti své) pořád věrni zůstávali, až katolický farář Ondřej Jenč se veřejně oženil a tím stádce své zradil. — Potom poslal slavný arcibiskup Zbyněk, jsa z téhož rodu Berků, zůstalým katolíkem nového faráře, Václava Nikdy, jemuž lutheráni činili veliká příkoří, i zabitím mu vyhrožujícíe.¹⁶⁶⁾ Arcibiskup Zbyněk zemřel. Berkové schudli a prodali panství Salhausům, a ti zaváděli lutheránství o překot; jediné v Jablonném narazili na rázný a platný odpor. Byla zde řehole ctih. OO. dominikánů, kteříž se nedali ustrašiti a katolíkům svatými Svátostmi a vyučováním v katolickém náboženství sloužiti neustali. Bohužel stal se převor r. 1594. zrádcem a odpadl od víry. Avšak ostatní, kteří tu byli, nejenom za jeho příkladem nešli, nýbrž s větší horlivostí katolíkům ve městě a v okolí srdce dodávali a při všemožném utlačování světské vrchnosti a lutheránských měšťanů nepohnuti setrvali na svém místě.¹⁶⁷⁾

Páni Salhausenové, přišli z Mísně, nabyli v Čechách ohromného zboží, držíce panství: Děčín, Benešov, Kamenici, Scharfenstein, Markvartice, Žandov, Sloup, Svádov, Velké Březno, Řepín.¹⁶⁸⁾ K Lutherovi se od prvního jeho začátku hlásili, a bylo velice na škodu, že nemravný farář Bude dával veliké pohoršení, a několik kněží v okolí od sv. víry odpadlo. Mnozí katolíci z Benešova se vrchnosti bránili a žalovali v Praze, avšak ničeho nepořídili a jsouce všude vytisknuti, v lese ke Mši svaté se tajně scházeli.¹⁶⁹⁾ Hospodaření Salhausů mělo špatný zdar, prodávali statek po statku, přidávali se ke všem vzpourám proti katolickému králi a císaři, až po vzpouře r. 1618—1620. téměř o všecko přišli; potom se někteří navrátili k víře katolické, Wolf Salhausen pak, jeden ze předních buřičů, z Čech „pro náboženství se vystěhoval“.¹⁷⁰⁾

Wartenbergové, původem svým Češi „ze Stráže“, odtrhli se časem a přidali ku straně lutheránské, zejména když Anna roz. Salhausenova do jejich rodu se provdala. Avšak i jin to přineslo ma-

¹⁶⁶⁾ Wolkan. Studien über d. Reformation in Nordböhmen, B. Leipa, S. 1-10.

¹⁶⁷⁾ Frind. IV. 409., 410. — Wolkan str. 12—14.

¹⁶⁸⁾ Statkové ti dostali jména německá: Tetschen, Benzen, Kamnitz, Scharfenstein, Markersdorf, Sandau, Birkstein, Schwaden, Gross Priesen.

¹⁶⁹⁾ Frind, 426.

¹⁷⁰⁾ Bilek, konfiskace str. 561—565. — Frind 402., 403. — Wolkan, 19., 20.

lého požehnání, a r. 1616. pod sekvester jsou vzati. Jan Jiří (Hans Georg) byl jeden ze předních buřičů (1618—1620.), a jsa zadlužen v 243.057 kopách míšenských, odešel „pro náboženství“ ze země, a přidal se k nepříteli. — Otto Jindřich z W. chytil se kde čeho mohl, až byl s lakotnou svou manželkou Markétou z Helmsdorfu od vzbouřeného lidu na kusy rozsekán.¹⁷¹⁾

Schleinizové — rodina německá — zaváděli od r. 1565. lutheránství na panstvích Tollensteině, Hainsbachu, Šluknově, což se však předmětu našeho o germanisaci netýče, jelikož ony kraje ode dávna byly německé; spíše pověditi sluší o českých Lovosicích, jež Schleinizům patřily, kde tito pánové zavedli lutheránské novoty. Věrným katolíkům poslán z konsistoře katolický farář, avšak kollator Hans Hugold von Schleiniz mu hrozil, že ho zabije, pakli mu jednou nohou do fary vkročí.¹⁷²⁾ Schleinizové prodali Šluknov p. Starrschaedlovi r. 1618.

Pánové z Reedern podobně vládli v kraji německém, ve Friedlandě, i zasadili se, náboženství katolické z kořene vyvrátiti. Melchior von Reedern počínal si jako lutheránský samovládce, zavedl samostatného superintendenta ve Friedlandě, jemuž podřídil 18 far, přikázal ročně držeti dvě synody, kterým svou vlastní přítomností dodával síly a rady. Manželka jeho, roz. Schlicková, byla lutheránkou tak rouhavou, že brala voskové svíce, od katolických poutníků na oltář Panny Marie obětované, a svítila si jimi při svých večerních zábavách. Co nedodělali Reedernové, — neboť lid pořád trval při katolickém náboženství — dodělal Radslav Vchynský od r. 1602., jenž skoro všecko převedl na lutheránství.

Pánové von Biberstein, přišli ze Švýcar, poručili svému poddanému lidu katolickému r. 1535., „že všickni měšťané v Liberci mají a musí se zříci katolického náboženství a k lutheránskému se znáti“; i vybili ihned faráře katolického a zavedli predikanta ze Sas. Predikanté a úředníci konali svou povinnost; poddaným bylo chtít nechtít poslechnouti. I přistěhovalo se mnoho soukenníků z ciziny a usadili se tam.¹⁷³⁾

Pánové von Büнау (z Mišně) na Jílovém (Eulau) zaváděli na jedenácti svých farách lutheránskou svobodu a predikanty. Katolíci nechtěli, avšak nesměli se ozvati „von wegen der Strafe“, sicby byli bývali trestáni. Farníků z Čermné (Leukersdorf) se ujímal (r. 1565.) sám arcibiskup; ale nic platno.

Tak se spolu s lutheránstvím poněmčili rozsáhlé statky a panství v severních a západních Čechách, a lze říci, že, co jest tu německého, to bylo lutheránské, a zase: co se stalo lutheránským, bylo buď německé nebo německým se stalo. Vyjímáme některé menší kraje ku př. u Žatce, u Litoměřic a j., jejichž germanisaci Schmalfusz v tento způsob vykládá:

Němec, praví, byl usedlý v horách, vzdělávaje pilně své chatrné role, a provozoval při tom to které řemeslo, jen aby měl chleba. Čech byl v sousedství „v kraji“, úrodná půda mu poskytovala při menší práci většího výtěžku. Němec to viděl a věděl. Což pak nebylo moudré, že

¹⁷¹⁾ Světozor, r. 1867. str. 25.

¹⁷²⁾ Drohte ihm mit dem Todtschlagen, wenn er es wagt, die Pfarre zu betreten, Missivae germ. archivii archiep. apud Frind p. 421.

¹⁷³⁾ Frind 416., 417.

se mu zachtělo takového výnosného statečku? Němec jej koupil, a za nedlouho statek při jeho pilnosti dvakrát tolik vynášel než jeho sousedovi. To dodalo chuti ostatním německým přátelům, pořád a při každé příležitosti se táhli do českých vesnic, až po 50, 60, 100 letech bylo ve vsi polovic Čechů a polovic Němců; pak se uzavíraly smíšené sňatky, děti se učily oběma řečem anebo jen jedné, která se zdála prospěšnější; — a za nových 50—100 let je vesnice celá německá. Vždyť ani nevíme, co si ten německý pohořan myslí o té úrodnosti „tam v kraji“, „im Lande drinn“; ký div, že se „do kraje“ táhne a svým pilným přičiněním a šetrným hospodařením nad Čecha lépe si stojí? ¹⁷⁴⁾

A předtím byl týž auctor napsal: Píší-li mnozí, ku př. Palacký, že všecka místa „v kraji“, kde nyní Němci bydlí, teprve po roce 1620. poněmčena jsou, odpíráme tomu; neboť farní knihy města Líbotic, městské knihy v Nepomyšli (Pomeisel) jsou důkazem, že tyto obce hned od r. 1550—1609. byly německé; podobně německá jména kazatelů v Hořeticích (Horatitz), Udlici (Eidlitz), Vřestudech (Schössel) a mnohých jiných v okolí Žateckém jsou německá, taktéž v Plzeňském kraji ku př. v Plané panovala od r. 1580. řeč německá. — Jak jsme svrchu byli četli, dozrává Schmalfusz, shodu lutheránského vyznání a německé řeči v Čechách.

A německý dějepisec Wolkan tu germanisaci jako nějaké vítězství vynáší, říká: „Šlechtické rodiny Salhausen, Büнау, Schleiniz přišly z Míšně. Začátek XVI. století znamená celým severním Čechám, že nastávají nové časy. Nyní teprve, když tu zavládly nové rodiny panské, když se tu rozšířilo učení Lutherovo: dobylo němectví své bývalé vlády. Neboť dosti dlouho stály tyto kraje pod vládou rodů českého smýšlení, jelikož i Wartenbergové, ač původem Němci, byli se časem podali proudu z Prahy fedrovanému. Ale teď se kraje naše vrátily k němectví a staly se hrází proti neustálým bouřem záplavy slovanské. I byť nebylo jiného více, ta jest vznešená zásluha náuky Lutherovy, zásluha, již si za našich duň velmi vážiti a ji velebiti máme.“ ¹⁷⁵⁾

Tak mluví německý liberál Wolkan. Nesouhlasíme s ním, když velebí Luthera, ani s ním nevynášíme nadvládu němectví: ale z dějepisu spolu s ním uznáváme, že lutheránství způsobilo v Čechách severních a západních, že tam zavládla národnost německá.

V našem dějepise se to umlčuje.

Přehlédneme-li veškeré tyto statky a panství, na kterých byla od r. 1520—1620. spolu s lutheránstvím zavedena řeč německá, přidáme-li kraje, za vlády Přemyslovcův a Lucenburkův poněmčené: Landskron, okolí Jindřichova Hradce, Budějovice a pohoří od Krumlova přes Volary k Prachaticům a Eisensteinu, tážeme se právem: co tedy mělo po bělohorské porážce býti poněmčeno? Sám Naučný Slovník v té věci katolíkům nepřívznivý (str. 403.) uvádí za 50 let po Bílé Hoře toliko šest farností, které prý se staly německými a z těch šesti víme, že Tachov, Planá, Vřeruby a Touškov hned za doby lutheránské po německu vyjednávaly, o Božislavi a Volevčici nevíme, a Naučný Slovník žádných dokladů neuvádí.

¹⁷⁴⁾ Schmalfusz, die Deutschen in Böhmen. S. 203—206.

¹⁷⁵⁾ Wolkan, Studien zur Reformationgeschichte, Heft IV. S. 3.

4. Doba pobělohorská.

Nechťjme se vyhnouti stížnostem, jež se o době této uvádějí. Nebudeme opakovati: kdo onu nešťastnou revoluci zavinil, zda katolíci či protestanté; kdo vlastně na Bílé Hoře byl poražen, zda Češi či cizopanství odbojníci, kdo Švédu do naší země přivedl a po Čechách vodil? — ale přikročíme hned ku hlavní stížnosti o konfiskacích. Naríká se obyčejně, že šlechtě české a jiným lidem bylo tolik zboží zkonfiskováno, že 36.000 českých rodin se vystěhovalo.

Dějepis na to odpovídá, že jako poddaný lid — český mnohem více než německý — nechtěl nížádného účastenství ve zpouře míti, tak jemu nic zkonfiskováno nebylo, jemu žádná změna nenastala, nežli že na místě bývalého protestantského pána odbojníka dostal věrnou vrchnost katolickou.¹⁷⁶⁾

Stěžují si dále, že prý nová šlechta, majíc také statky v Rakousích, Bavořích, ve Švábsku a j. odtud nové kolonisty na panství česká uvozovala a tím je poněmčila. Důkazy na to neuvádějí; i možná že p. Eggenberg, maje statky v Rakousích, Štýrsku a t. d. některého kolonistu zavedl na nové panství Krumlovské, z většího dílu beztoho německé neb i na Zvíkov a Vorlík; — avšak kde jsou tu jaké stopy poněmčení? Že by jiní pánové byli na české statky uváděli tou dobou kolonisty z Němec, toho žádných zpráv nemáme, aniž to pravdě podobno jest, poněvadž v Bavořích, ve Švábsku a j. Švédové až hrůza byli řádili, tak že více bylo třeba z Čech posílati kolonisty do Bavor a jinam, jako skutečně do Sas je vyvábili, avšak ty, kteří byli národnosti německé.¹⁷⁷⁾

¹⁷⁶⁾ Stať o tehdejších konfiskacích se zdá na první pohled studium nemilé, vždyť jsme v předsudku odchování, že tehdejší katolíci se dopustili přepychu, protestantům (vaeh victis) nespravedlivě ublížili a je násilím svým ze země vytlačili. — Ale v jakém jiném světle se to okáže, když rozvážně ony události rozebereme. Kterí katolíci spisovatelé by se té práce podjali, že by na základě Bílkových „Dějinn konfiskací“, neřadouce se protikatolickými poznámkami mýliti, tehdejší události zpracovali: prokázali by jiným badatelům znamenitou službu; a každý časopis, jenžby podobnou četbu podal, nemálo by se čtenářům zavděčil.

Jeví se tu předivné cesty Prozířetelnosti Boží! Lutheránská šlechta, která druhdy poddanému lidu svému vzala svaté náboženství, která katolické kněze z far a klášterů vytiskla: nyní z vlastních příbytků se stěhovala; do jednoho shledáme všechny rody, jež jsme svrchu (str. 46.) jmenovali: Salhausen, Büнау, Wartenberg, (Bibersteinové vymřeli r. 1551.), Schleiniz, Dohna, Reedern, Lobkovic-Hassenstein, Victhum, von Dupkau, Schlick, Griesbeck, (Plauen vymřeli r. 1573.), Štampach (devatenácte Štampachů bylo ve zpouře), Schirntinger, Perglar, Schwamberg, (Pflugové vymřeli 1557.), Kölbl, Thurn, Hochhauser, Fels, Hrzan, Starrschäedel.

Dále: z desíti šlechticů pro vzpouřu odpravených bylo šest, kteří za své radikální vlády pobrali duchovní statky: Budovec, Ota z Losu, Kaplíř, Dvořecký, Černín, z Michalovic. — Když komitét mezinárodní revoluce (1600—1617.) peníze v Čechách podloudně vybíral a jimi agitatory české uplácel, zbohatli najednou někteří náčelníci: Harant, Gerstorf, Müllner, Roupovec, Thurn, — a po roce 1620. o všecko přišli. (Viz co Bílek praví na str. 415.) — Kaplířova manželka přemnoho statků duchovních za laciný peníz nakoupila, o všecko přišla, a rodina skoro žebrotou se živila. (Bílek, 237., 244.). Kdo by se v takové studium uvázal, s užitekem přečte u Bílka str. XXIV., XXV. v poznámce; — Skála, historie česká, III. 276., 378. sl. — IV. 87. sl. 347. Některé stránky lze doslovně otisknouti.

¹⁷⁷⁾ Schmalfusz str. 200. — Svoboda, Katolická reformace č. II. str. 150-154. Švábsko samo bylo tou měrou zpuštěno, že bolestně v písni naříkali:

Z měst královských se ovšem někteří měšťané vystěhovali, Bílek je skoro všechny jmenuje, ale neuvádí, kam asi došli? Pěknou odpověď nacházíme v Roudnickém archivu, v dopise, jež tehdaž nejvyšší komorník zemský Jaroslav Bořita Martinic dne 24 ledna 1628. byl napsal nejvyššímu kancléři Zdeňkovi z Lobkovic, a ve kterém jedná o překážkách katolické reformace a dí: „Porozuměl jsem v konečnosti, že mnozí měšťané a jiní lidé obecní, kteří z Prahy a odjinud ex illis locis, qui jam reformati sunt, vel nunc reformantur, ad emigrationem ex toto regno coacti sunt, nevystěhovali se tak, jakž povinni jsou, z celého království tohoto, ale jen z jednoho do druhého města neb místa nedaleko, na některou toliko míli, a tak leckdes v tomto království potutedně se zdržují, a jiné kacířstvím nakazují a v obrácení zbraňují.“

Vizme pak tehdejší novou šlechtu katolickou, vizme její nové statky, jež s národností českou po r. 1623. převzala, a suďme, zdali tam co poněmčila?

Rozeznávati sluší v té příčině dvojí dobu: první konfiskace pro velezrádu spáchanou od r. 1618—1620., ve kterém byly statky vzbouřilých šlechticů odhadnuty a katolíkům prodány, z utržené summy dána pak polovice, třetina atd. majetníkům; ostatek (u některých všecko) si fiskus podržel na válečné outraty.¹⁷⁸⁾ Druhá doba byla po r. 1634. po zavraždění Waldsteina, Kinského a mladého Trčky, když i starý Trčka brzy na to zemřel, a panství jejich podobně jsou zabavena. Že panství Kinského ležela v krajích německých, k pojednání našemu nepatří.

* * *

A) Nová šlechta v konfiskaci r. 1623. koupila tyto české statky:

Aldringen převzal: Košnice a Semeč. Benig: Cvrčovice, Horku, Sluhy. Buquoy: Nové Hrady (Gratzen), již větším dílem německé. Courriers: Chvojny, Kamenici Trhovou, Nasevrky, Zhoř. Kard. Dietrichstein: Polnou, Příbislav. Eggenberg: Chejnov, Zvikov, Vorlík. — Krumlov a Prachatice byly z velké části německé. Huerta: Nemilkov, Neustupov, Velhartice. Liechtenstein: Běchovice, Plaňany, Kouřimské vesnice. Marradas: Hlubokou, Mladou Vožici. Muschinger: Borohrádek. Paradies: Kamenici nad Lipou. Sachsen-Lauenburg: Středokluky. Trautmannsdorf: Domažlické vesnice. Thun: Svojsice, Choltice, Litovice. Werdnberg: Kácov.

Nová, katolická šlechta tyto statky neponěmčila, jsouť do dnes české.

B) Nová šlechta druhé doby, skoro veskrz vůdcové vojenští:

a) na panstvích Waldsteinových.

Schlick: Veliš, Staré Hrady. Millesimo: Bělou, Kuří Vody, (Hühnerwasser; tehdejší národnost nevím). Defours: Semily, Rohozeč,

Si recte censeas,
Nichts hat das lange Kriegen bracht,
Als arme viduas.
I Sueviae per angulos
So findt man nichts als orphanos
Aedesque vacuas.

¹⁷⁸⁾ Nejmenujeme zde statky malé, jichž cena ani na 20.000 zl. odhadnuta nebyla.

Malou Skálu. Tiefenbach: Kumburg, Oulibice. Strozzi: Hořice. Iz zolano: Český Dub. Dietrichstein: Kopidlno. Gordon: Smidary. Jonghen: Starý Dub. de la Motte: Navárov. Saint Julien: Pecku.

β) na panstvích Trčkovských: Laemmerdorf: Černíkovice. Piccolomini: Náchod. Colloredo: Opočno. atd. Stahrenberg: Bohdaneč, Suchotlesky. Deveroux: Dobrovítov, Chlum, Krchleby. Walmerode: Habry. Golč: Jenikov pod Zabělčicemi, Žandov, Podmokly. Enkenwört (po něm r. 1646. Waldstein): Ledeč, Hamr, Světlou. Vernier: Lípni. Kurz: Žáky, Kluky, Vrbice. Meggau: Žleby. Gallas: Smiřice.

Zde máme trojí seznam českých statků, jež nová katolická šlechta (1623-1635.) převzala a české národnosti zachovala.

Jinou stížnost vedou: že v obnoveném Zřízení zemském z r. 1627. německý jazyk stejného práva s českým obdržel. Na takovou stížnost odpověděti sluší, že ve skutečném životě dávno již, od časů Přemyslovců, požíval německý jazyk práva stejného, mnohdy i většího než jazyk český. Za vlády Přemyslovců a Lucemburkův řídila se Praha a ostatní města královská právem německým (*jure teutonico*), tenkrát i v napotomních časech nacházíme, že přípisy ke králům a ku vládě česky nebo německy se podávaly a taktéž vyřízeny byly, ano, převaha němčiny takových rozměrů nabývala, že r. 1615. stavové na sněmu nový zákon na ochranu české řeči vzdělali, ač zákon malomocný, jak o něm prof. Gindely obšírně jedná v Dějinách českého povstání I., 99. Potomním příchodem (1619.) Friedricha z německé Falce i všech jeho dvořanův a rádcův i předních vojevůdců špatný prospěch česká řeč učinila, taktéž královna Alžběta a všecken její „*fraucimor*“¹⁷⁹⁾, a nejvyšší falcký superintendent Skultetus se svými kazateli jenom německy, anglicky a francouzsky jednali. Podobně na tehdejší sněmě mnoho se německy mluvilo. — Tak bylo před „obnoveným Zřízením zemským.“

Pravda jest, že po vzpouře r. 1618. mnozí měli velikou nelibost k jazyku českému. Ale tu se tážeme: kdo to zavinil? A kdo se jazyka našeho zastal?

Sám pověstný Thurn tenkrát vyznal a napsal: „Vast an allen orten der Wellt hat mans sehr übel auffgenohmben, undt unss Böhmen in die höchste Verhassung gebracht, wan man bloss dahin gesehen, dass Ihr Kay. Maytt. Stadthalter und Landtofficirer sein auss dem Fenster geworffen worden, welches mir zum öfter vorgehalten.“ To jest: Téměř ve všech světa stranách velice to zle vykládáno bylo, a nás Čechy na nejvýše ošklivilo, když se jen toliko na to hledělo, že Jeho M. Cís. místodržící a nejvyšší ouředníci z okna vyhozeni byli. Čímž mně začasto vytýkáno bývalo.¹⁸⁰⁾

V nečest vešla česká národnost, když v cizině lutheráni proti kalvinistům a kalvinisté zase proti lutheránům knihy tiskli a hanlivá jména si dávali, lutheráni kalvinistům nadali „pokrytců farysejských,“ a j. p. Kalvinisté lutheránům zase vražedníků, dráčů, lakomců; v tištěných knihách a pamfletách nadávali, žeby žebrákům vyžebnaný chléb vydřeli; — že všude ve špatnou pověst jméno české uvádějí; — luther-

¹⁷⁹⁾ Skála III. 379., 276., a jinde vůbec.

¹⁸⁰⁾ Slavata, Paměti I. 81. Doslovný Slavatův překlad.

rání kalvinistům veřejnou odpověď uprostřed cizích národů dali: „Vy, Vy pusťte uši mezi lidi, ach nastojte, jak na Vás a na tu Vaši zarputilost na tisíce ubohých křesťanů naříká. První bouřku Vy jste ustrojil, pane Amose Komenský.“¹⁸¹⁾

Bezpráví jest, tyto a mnohé podobné věci umlčovati a vinu na katolíky sváděti. Tenkrátě již se naříkalo na pokrytce odbojníky, a v písni „Schwedisches Quodlibet“ s nářkem se zpívalo:

Der caute rebellirt,
Si modo sit politicus
Wird laude perdonnirt.
Die dieses Feuer angesteckt.
Morigeros se simulant,
Thun doch was ihnen gschmaeckt.

Nechtějme si tajiti, že národ český nedobré pověsti požíval, ano, bolí nás, když v nesčetných listinách a knihách o té „ohavné české rebellii“ čteme. Kdo to zavinil? A kdo se národa našeho zastal? — Ti, kteří se s upřímnou láskou zastali, byli přední katolíci mužové, kněží a laikové!¹⁸²⁾ Sepsali rázný spis a císaři pánu podali: Lobkovic, Slavata, Martinic, Sternberg, Waldstein, Talmberg, Kolovrat, Berka, z Říčan, Vratislav, Černín a jiní mnozí, dokazující, že nepravdiva jest pomluva, jakoby celý národ český se byl v revoluci provinil: proč by tedy měl býti trestán a starodávneho práva zbaven?¹⁸³⁾ Bolelo to asi nevýslovně našeho hrdinského šlechtice Jaroslava B. Martinice, když jej z okna vyhodili, z vlasti vyhnali, a on na Bavorských hranicích lesem bloudě zvolal: „Moje vlasti milá, však nevděčná!¹⁸⁴⁾ — Avšak po návratu svém nic se nemstil, nýbrž vlasti věrně sloužil.

Podobně způsobem svým vojenským — jež ovšem schváliti nemůžeme — česť národa českého hájil neohrožený katolík Mislík z Hiršova, který jsa generálem, dlel r. 1646. se svými pluky v Sasích a jel dne 30. dubna ve průvodu francouzského hraběte Bassanpierra. Ten vínem rozjařen jal se urážeti národ český a pohrdavě o něm mluvil. Mislík jej vyzval odvolati, a když nechtěl, vyzval na souboj a jej usmrtil.¹⁸⁵⁾

Když katolíci Pražané s nevyrovnanou statečností svá města a tím českou vlast proti Švédům (1648.) uhájili, žádali toho za odměnu a při císaři Ferdinandovi III. obdrželi: „Maculam rebellionis, ve kterou jsou předkové padli, dskami zemskými pod skutečnou pokutou nepřipomínání, takové na budoucí věčné časy cassirovati.“¹⁸⁶⁾

P. Bohuslav Balbin T. J. jak v katolickém náboženství

¹⁸¹⁾ Obrana M. Samuele Martiniusa proti Ohlášení kněží bratrských. 1636. str. 440., 444., 449.

¹⁸²⁾ Co svrchu jsem poznamenal, když byla řeč o konfiskacích, to opakuji zde a snažnou prosbu vznáším na katolické jinochy a muže, ať laiky ať kněze, by o následujících statích studia konali, obsírněji rozebrali, co zde ve stručnosti napověděno bude, a zejména co P. Bohuslav Balbin o věrné šlechtě napsal. Nemoutí-li nás, že k potupení takových mužů katolických a vlastimilých mlčíme?

¹⁸³⁾ Balbin, Miscell. Bohemia sancta pag. 132. — Katolická reformace, II. str. 34.

¹⁸⁴⁾ Slavata, Paměti I. 102.

¹⁸⁵⁾ Vlastimil Hálek v novinách „Český Jih“, 26. ledna 1889.

¹⁸⁶⁾ Zatočil, Leto- a Dennopis obležení Prahy, str. 70.

horlivý, tak vlasti milovný na uhájení etí národa napsal ¹⁸⁷⁾: „Dobře bude na věčnou památku stálé věrnosti ku králi Ferdinandovi zaznamenati jména některých pánů českých, kteří zbaveni byvše všeho majetku a všech statků svých, raději volili ve vyhnanství v Pasově a jinde ve svrchovaném nedostatku po dva roky žítí a přemnohá nebezpečení života podstoupiti, nežli podepsati sektářství. — Následují jména. — *Počet všech pánů se syny. jež jsem vyjmenoval, jest sto a dvánáct. a připomínám spolu že jsou vynecháni všickni mužové stavu rytířského, i kteříž napotom byli pro svou věrnost a pro jiné zásluhy přijati v počet pánův a hrabat.* Také jsou zde jen ti, jejichž jména jsem se dozvěděl, i myslím, že jsem na mnohé nepřišel. K nim sluší přidati přemnohé sirotky a nezletilé, kteří ani nechtěli a pro věk nemohli vzbouřiti se, ku př. Schwambergové, Gutensteinové. — Šlechticové rytířského stavu, kteří císaři Ferdinandovi věrnost zachovali a v jeho vojště bojovali, (jako Václav z Kumburku, Jeníšek Příbík a jiní) bez počtu byli, tak že bych konce nenašel, kdybych je chtěl jmenovati, a pakli bych některé vynechal, z nedbalosti by mne vinili. Přidej svobodná města Plzeň a Budějovice a jiná města, jež sektáři posádkou drželi: jako Horšův Týn, město katolické, Počátky, Jindřichův Hradec Thurnovi darovaný, přidej statky pánův katolických, přidej královské hrady katolickým hejtmánům svěřené a potom od sektářů zaujaté, jako Pardubice mým otcem hájené a jiná města; — přidej církevní hodnostáře, představené klášterů, kanovníky, děkany a jiné kněze, kteří nikdy neporušili věrnost králi povinnou. Jedním slovem: takový počet najdeš Čechů, králi svému věrně poddaných: že země Česká všech zemí okolních směle tázati se může, rovná-li která v tak znamenitém počtu věrných? — Sotva která země mocnářství Rakouského se vykáže s rovným počtem, jako země Česká!“

S takovou upřímností se ti a jiní katoličtí mužové zastali svého národa!

* * *

Zahrňme k závěrku, co jsme dotud četli o nepravdivých stížnostech, kterými naši předkové katoličtí bývají podezříváni.

Vyčítá se, že nová katolická šlechta pobělohorská poněmčila kraje české. Avšak přihlédnouce k zeměpisu, snadno uvidíme, že ony kraje české, ve kterých se ona šlechta usadila, poněmčeny nejsou, ale že tam se germanisovalo, kde zavládla šlechta lutherská.

Vyčítají Liechtensteinské dragonady. Avšak není to než výčitka starých odbojníkův, kteříž cizopanský záhubný odboj do Čech přenášeli a na zdejší vojenskou posádku naříkali. Liechtenstein posádky té ani nezavolał ani neřídil, ale brž pro ni se utrápil.

Vyčítají, že evangelíci byli násilně k víře katolické donucováni. Ovšem někde v Amsterodámě mohl Komenský a spol. takové stížnosti pronášeti. Tamť se o pravdě neb nepravdě přesvědčiti ani nemohli ani nechtěli! Násilně nejednali katolíci, ale jednali moudře a rázně, a v tom nám katolíkům, budeme-li si všímati výtečného jejich jednání, za vzor poslouží!

¹⁸⁷⁾ P. Balbin, Epitome hist. rerum boh. pag. 625.

Nákladem knihtiskárny Cyrillo-Methodějské (J. Zeman a spol.)
v Praze, vyšly následující spisy:

Vyznání Leona Taxila,

bývalého svobodného myslitele.

Z francouzského přeložila J. K.

Stran 116. — lex. 8°. — Cena 60 kr.

NÁRODNÍ CÍRKEV.

Napsal Miloš M. Wachek.

Jednotlivý výtisk (75 stránek) stojí 30 kr.

Pan Dr. Eduard Grégr, liberalismus jeho a horování za poctu Husovu.

Napsal Dr. F. A. L.

32 stránek. — Cena 8 kr. (50 kusů 3 zl.)

JAN HUS A SVOBODA.

Napsal Dr. F. A. L.

Cena 10 kr. — 50 kusů 3 zl. 80 kr.

Slušno-li zváti Jana Husa mučenníkem za pravdu?

Napsal Dr. F. A. L.

24 stránek. — Cena 6 kr. (50 kusů 2 zl. 40 kr.)

Kdo byli Husité?

Vyloženo stručně dle spisu Františka Palackého.

== Třetí vydání. ==

Stran 88.

Cena 18 kr.

Národní škola

„jindy“ a „nyní“

čili: Škola „náboženská“ a „beznáboženská“.

Napsal Jan K. Javůrek.

46 stránek.

Cena 20 kr.

Nábožensko-mravné vychování

studující mládeže

na „dřívějších“ a „nynějších“ středních školách.

Napsal Jan K. Javůrek.

78 stránek.

Cena 30 kr.

Petra Chelčického

učení o sedmoro svátosti

a poměr učení tohoto k Janu Viklifovi.

Napsal

Dr. Antonín Lenz,

probošt královské kapitoly Vyšehradské.

Cena 90 kr.

Bible a příroda.

Časové poznámky na základě několika novějších spisovatelův,
hlavně prof. Dra. Reusche sestavil

P. Tomáš Střebský,

bisk. vikariátní tajemník a farář v Mikulovicích.

Stran 379.

Cena 1 zl. 80 kr.

K dostání v knihkupectví Cyrillo-Methodějském (G. Franc) v Praze, Malé starom. náměstí č. 143—I.